

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра обліку та оподаткування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: Облік і контроль кредиторської заборгованості з товарних операцій
ТОВ «БМТ СПУТНІК»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0718
Спеціальності облік і оподаткування,
освітня програма облік і аудит

К.Б. Корольова

Керівник: к.е.н., доцент Урусова З.П.

Рецензент: _____

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Освітній рівень магістр
Спеціальність 071 Облік і оподаткування, освітня програма облік і аудит

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри _____ Н.М. Шмиголь
« ___ » _____ 2019р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Корольовій Катерині Борисівні

1. Тема роботи: Облік і контроль кредиторської заборгованості з товарних операцій ТОВ «БМТ СПУТНІК» Урусова З.П., к.е.н., доцент, затверджені наказом ЗНУ від 04.07.2019 р., № 1111-с.
2. Строк подання студентом роботи 2 грудня 2019 р.
3. Вихідні дані до роботи: спеціальна література, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, дані фінансової звітності підприємства.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити теоретико-методичні засади обліку та контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій; вивчити організацію та методику обліку та контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій; розробити рекомендації щодо вдосконалення методики обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій та контрольно-аналітичних процедур в ТОВ «БМТ СПУТНІК».
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

7 рис., 16 табл. та 3 формули.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	к.е.н., доцент Урусова З.П.	19.08.2019	19.08.2019
2	к.е.н., доцент Урусова З.П.	16.09.2019	16.09.2019
3	к.е.н., доцент Урусова З.П.	07.10.2019	07.10.2019

7. Дата видачі завдання: 08 липня 2019р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	липень 2019	виконано
2.	Написання вступу	липень 2019	виконано
3.	Виконання першого розділу	серпень 2019	виконано
4.	Виконання другого розділу	вересень 2019	виконано
5.	Виконання третього розділу	жовтень 2019	виконано
6.	Написання висновків	листопад 2019	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	листопад 2019	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	грудень 2019	виконано

Студентка _____ К.Б. Корольова

Керівник роботи _____ Урусова З.П.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Ю.М. Уманська

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 112 с., 7 рис., 16табл., 24 додатків, 50 джерел.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, ТОВАРНІ ОПЕРАЦІЇ, ОБЛІК, КОНТРОЛЬ, АНАЛІЗ, АКТ РЕВІЗІЇ

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методологічних та практичних аспектів обліку і контролю операцій кредиторської заборгованості з товарних операцій.

Об'єкт дослідження – процес обліку, форми та методи контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій в ТОВ «БМТ СПУТНІК».

Метою кваліфікаційної роботи є уточнення та обґрунтування особливостей організації і методики обліку і контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій та розробка наукових і практичних рекомендацій щодо вдосконалення методики її обліку та контрольно-аналітичних процедур.

Методи дослідження: загальнонаукові – аналогія, порівняння, абстракція, вимірювання взаємозв'язків, аналіз, синтез, індукція, дедукція, історичний і логічний підходи (у дослідженні економічної сутності кредиторської заборгованості, аспектів організаційних й методичних положень обліку й контролю операцій з кредиторською заборгованістю з товарних операцій); спеціальні методи – статистичних групувань, подвійного запису та балансового узагальнення, економічного аналізу тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні та вирішенні комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням обліку та підвищенням ефективності контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій.

У процесі дослідження отримано такі наукові результати, яким

притаманна наукова новизна:

– узагальнено теоретичні і практичні питання чіткої та досконалої класифікації кредиторської заборгованості, уніфікації способів її оцінки та документів аналітичного обліку, що дасть змогу накопичувати інформацію про розрахунки з кредиторами з різними рівнями деталізації й узагальнення;

– запропоновано проведення внутрішнього аудиту стану розрахунків з постачальниками і підрядниками з використанням сучасних програм бухгалтерського обліку, юридичних баз даних, програм аналізу фінансово-господарської діяльності та інших спеціальних програм.

Набули подальшого розвитку:

– використання окремої форми Аналітичної таблиці розрахунків з постачальниками (підрядниками), що містить у собі усі істотні сторони розрахункових та договірних відносин із постачальниками та підрядниками та сприятиме посиленню внутрішньогосподарського контролю за кредиторською заборгованістю.

– запровадження додаткових аналітичних номенклатур до рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» із поділом за термінами сплати та суб'єктами постачання, що забезпечує усунення фактів виникнення простроченої кредиторської заборгованості, ефективний контроль за своєчасним погашенням заборгованості підприємства перед постачальниками.

Отримані результати дослідження спрямовані на вдосконалення методики і організації обліку й контролю кредиторської заборгованості, які можуть бути впроваджені у діяльність ТОВ «БМТ СПУТНІК», що дозволить посилити інформаційну і контрольну функції бухгалтерського обліку та підвищити ефективність управління цими операціями на досліджуємому підприємстві.

SUMMARY

Qualification work: 112 p., 7 figures, 16 tables., 24 applications, 50 sources.

LIABILITIES, LOANS, GOODS, ACCOUNTING, CONTROL, ANALYSIS, AUDIT ACT

The subject of the study is a set of theoretical, methodological and practical aspects of accounting and control of accounts payable transactions on commodity transactions.

The object of the research is the accounting process, forms and methods of control of accounts payable on commodity transactions in BMT SPUTNIK LLC.

The purpose of qualification work is to clarify and substantiate the features of the organization and methodology of accounting and control of accounts payable on commodity transactions and to develop scientific and practical recommendations for improving its accounting method and control and analytical procedures.

Research methods: general science - analogy, comparison, abstraction, measurement of relationships, analysis, synthesis, induction, deduction, historical and logical approaches (in the study of the economic nature of accounts payable, aspects of organizational and methodological provisions of accounting and control of accounts payable transactions) operations); special methods - statistical groups, double entry and balance sheet generalization, economic analysis and more.

The scientific novelty of the obtained results lies in the theoretical and methodological substantiation and solution of a complex of issues related to the improvement of accounting and improving the efficiency of control of accounts payable on commodity transactions.

In the course of the research the following scientific results were obtained, which are characterized by scientific novelty:

- generalized theoretical and practical issues of clear and perfect classification of accounts payable, unification of methods of its assessment and analytical accounting documents, which will allow to accumulate information about payments with creditors with different levels of detail and generalization;

- it is offered to conduct internal audit of the state of settlements with suppliers and contractors using modern accounting programs, legal databases, programs of analysis of financial and economic activities and other special programs.

Have further developed:

- use of a separate form of the Analytical table of settlements with suppliers (contractors), which includes all significant parties to the settlement and contractual relations with suppliers and contractors, and will help to strengthen internal control over accounts payable.

- introduction of additional analytical nomenclatures to the account 63 "Settlements with suppliers and contractors" with division by terms of payment and delivery entities, which ensures elimination of arrears, effective control over the timely repayment of debt to suppliers.

The results of the study are aimed at improving the methodology and organization of accounting and control of accounts payable, which can be implemented in the activities of BMT SPUTNIK LLC, which will strengthen the information and control functions of accounting and increase the efficiency of managing these operations at the investigated enterprise.

ЗМІСТ

Завдання на кваліфікаційну роботу	
Реферат	
Summary	
Скорочення та умовні позначки	
Вступ.....	11
1 Теоретичні основи організації обліку та контролю кредиторської заборгованості	
1.1 Економічна сутність кредиторської заборгованості та її місце в діяльності підприємства.....	15
1.2 Класифікація кредиторської заборгованості, її визнання та оцінка.....	23
1.3 Огляд законодавчих та нормативно-правових документів з обліку і контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій.....	31
2 Організація та методика обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій ТОВ «БМТ СПУТНІК»	
2.1 Характеристика діяльності підприємства та оцінка його фінансового стану.....	36
2.2 Організація та оцінка стану обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій на підприємстві.....	47
2.3 Первинний облік кредиторської заборгованості з товарних операцій.....	56
2.4 Поточний облік кредиторської заборгованості з товарних операцій.....	71
2.5 Підсумковий облік кредиторської заборгованості з товарних операцій...	76
2.6 Удосконалення обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій на підприємстві.....	79
3 Методика контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій ТОВ «БМТ СПУТНІК»	
3.1 Організація контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій.....	83

3.2 Порядок проведення контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій на підприємстві.....	88
3.3 Узагальнення результатів контролю та методика складання акту ревізії..	97
3.4 Реалізація матеріалів перевірки та удосконалення контрольно-аналітичного процесу на підприємстві.....	102
Висновки.....	108
Перелік джерел посилання.....	113
Додаток А Класифікація кредиторської заборгованості.....	118
Додаток Б Баланс (Звіт про фінансовий стан).....	120
Додаток В Звіт результати (Звіт про сукупний про фінансові дохід).....	122
Додаток Д Аналітичний баланс.....	124
Додаток Е Показники оцінки фінансового стану.....	125
Додаток Ж Наказ про організацію обліку та облікова політика.....	128
Додаток И Схема бухгалтерського обліку кредиторської заборгованості.....	131
Додаток К Графік документообігу обліку розрахунків з постачальниками....	132
Додаток Л Об'єкти організації облікового процесу.....	133
Додаток М Документи, що застосовуються при виявленні порушень.....	134
Додаток Н Журнал-ордер по рах.631 та 632.....	135
Додаток П Типова кореспонденція розрахунків з інозем. постачальниками..	137
Додаток Р Наказ на проведення вибіркової ревізії.....	139
Додаток С Акт звірки взаєморозрахунків.....	140
Додаток Т Умови вибору постачальників та підрядників.....	141
Додаток У Наказ №65 Про комплексну ревізію фінансової діяльності.....	142
Додаток Ф Програма ревізії.....	143
Додаток Х Робочий план ревізії.....	144
Додаток Ц Інформаційна база внутрішнього контролю.....	145
Додаток Ш Виписка про кредиторську заборгованість з постачальниками...	146
Додаток Щ Акт ревізії	147
Додаток Ю Довідка про усунення порушень.....	149

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ГКУ – Господарський кодекс України;

ЄДР – єдиний державний реєстр;

МВО – матеріально відповідальна особа;

МСФЗ – міжнародні стандарти фінансової звітності;

МФУ – Міністерство фінансів України;

НБУ – Національний банк України;

п. – пункт;

ПДВ – податок на додану вартість;

ПКУ – Податковий кодекс України;

пп. – підпункт;

П(С)БО – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку;

р. – рік;

ст. – стаття;

тис. грн. – тисяч гривень;

ТМЦ – товарно-матеріальні цінності;

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю;

ТТН – товарно-транспортна накладна;

ЦКУ – Цивільний Кодекс України;

ч. – частина.

ВСТУП

Ринкові умови господарювання ставлять підприємства перед необхідністю об'єктивно оцінювати фінансовий стан, платоспроможність й надійність своїх партнерів. Самостійність у виборі постачальників і підрядників, пошуку джерел фінансування змушує суб'єктів господарювання особливу увагу приділяти розрахункам з різними контрагентами.

В умовах існуючої кризи неплатежів в Україні безконтрольне зростання кредиторської заборгованості стає поширеним явищем. Розрахунки з кредиторами за товарними операціями на вітчизняних підприємствах мають не зовсім позитивну характеристику, оскільки мають місце значні суми заборгованості та тривалі терміни її погашення.

Одним із найбільш складних та суперечливих питань, які зумовлені проблемою неплатежів, є постановка правильно організованого обліку, контролю та аналізу кредиторської заборгованості, який перш за все, повинен сприяти недопущенню прострочення термінів платежу, що веде за собою додаткові витрати у вигляді сплати штрафів та витрати на судові провадження.

Дослідженням проблем організації обліку у розрахунків з кредиторами у різні роки займалися такі вітчизняні науковці, як Білик М.Д., Бутинець Ф. Ф., Буфатина І, Валуєв Б.І., Голов С.Ф., Єфіменко В.І., Костюченко В.М., Кужельний М.В., Литвин Ю.Я., Лишиленко О.В., Лінник В.Г., Сопко В.В., Плаксієнко В.Я., Сурніна К.С., Ткаченко Н.М. та багато інших. Разом з цим, треба відмітити, що має місце багатоаспектність дослідження, яка зумовлена складністю і різноманітністю суб'єктів та об'єктів розрахунково-платіжних відносин. Все це вплинуло на рівень розробок окремих теоретичних і практичних аспектів бухгалтерського обліку та контролю кредиторської заборгованості.

Метою кваліфікаційної роботи є уточнення та обґрунтування

особливостей організації і методики обліку і контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій та розробка наукових і практичних рекомендацій щодо вдосконалення методики її обліку та контрольно-аналітичних процедур.

Завдання для досягнення мети в процесі дослідження наступні:

- визначити економічну сутність кредиторської заборгованості;
- виокремити ознаки класифікації щодо зобов'язань та кредиторської заборгованості та розкрити сутність їх визнання і оцінки;
- здійснити оцінку нормативних документів, що регламентують кредиторську заборгованість з товарних операцій, та особливості їх обліку і контролю;
- дати характеристику підприємства та його галузевих особливостей;
- розкрити порядок організації обліку кредиторської заборгованості з постачальниками та підрядниками та дати оцінку стану їх обліку;
- дослідити методику ведення первинного, поточного та підсумкового обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій;
- розкрити порядок організації внутрішнього контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками на підприємстві;
- вивчити методику контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій;
- розкрити порядок узагальнення матеріалів ревізії та викласти методику складання акту ревізії;
- розкрити порядок реалізації матеріалів контролю та надати рекомендації щодо удосконалення контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками на базовому підприємстві.

Об'єкт дослідження – процес обліку, форми та методи контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій в ТОВ «БМТ СПУТНІК», що здійснює діяльність щодо розміщування на період відпустки та іншого тимчасового розміщування на період відпустки проживання, тобто надання місць для тимчасового, переважно короткотермінового проживання.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методологічних та практичних аспектів обліку і контролю операцій кредиторської заборгованості з товарних операцій.

Методи дослідження: загальнонаукові – аналогія, порівняння, абстракція, вимірювання взаємозв'язків, аналіз, синтез, індукція, дедукція, історичний і логічний підходи (у дослідженні економічної сутності кредиторської заборгованості, аспектів організаційних й методичних положень обліку й контролю операцій з кредиторською заборгованістю з товарних операцій); спеціальні методи – статистичних групувань, подвійного запису та балансового узагальнення, економічного аналізу тощо.

У процесі дослідження отримано такі наукові результати, яким притаманна наукова новизна:

- узагальнено теоретичні і практичні питання чіткої та досконалої класифікації кредиторської заборгованості, уніфікації способів її оцінки та документів аналітичного обліку, що дасть змогу накопичувати інформацію про розрахунки з кредиторами з різними рівнями деталізації й узагальнення;

- запропоновано проведення внутрішнього аудиту стану розрахунків з постачальниками і підрядниками з використанням сучасних програм бухгалтерського обліку, юридичних баз даних, програм аналізу фінансово-господарської діяльності та інших спеціальних програм.

Набули подальшого розвитку:

- використання окремої форми Аналітичної таблиці розрахунків з постачальниками (підрядниками), що містить у собі усі істотні сторони розрахункових та договірних відносин із постачальниками та підрядниками та сприятиме посиленню внутрішньогосподарського контролю за кредиторською заборгованістю.

- запровадження додаткових аналітичних номенклатур до рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» із поділом за термінами сплати та суб'єктами постачання, що забезпечує усунення фактів виникнення простроченої кредиторської заборгованості, ефективний контроль за

своєчасним погашенням заборгованості підприємства перед постачальниками.

Теоретичною та методичною основою для написання кваліфікаційної роботи стали законодавчі та нормативні акти, Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (фінансової звітності), національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, які регламентують порядок, методологічні принципи і напрямки організації обліку й контролю операцій з кредиторської заборгованості, праці вітчизняних і зарубіжних учених та спеціальна періодична література з питань обліку, контролю кредиторської заборгованості, практичні матеріали ТОВ «БМТ СПУТНІК»; Інтернет-ресурси.

Отримані результати дослідження спрямовані на вдосконалення методики і організації обліку й контролю кредиторської заборгованості, які можуть бути впроваджені у діяльність ТОВ «БМТ СПУТНІК», що дозволить посилити інформаційну і контрольну функції бухгалтерського обліку та підвищити ефективність управління цими операціями на досліджуємому підприємстві.

Основні результати дослідження, що викладені в кваліфікаційній роботі, пройшли апробацію шляхом обговорення та отримали позитивну оцінку науковців на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Молода наука-2019» (м. Запоріжжя : ЗНУ, 2019). Крім того питання обліку та контролю кредиторської заборгованості було розглянуто в статті «Сучасні дефініції кредиторської заборгованості підприємства» та опубліковано в міжнародному журналі «Polish journal of science» (Польща, 2019 р.)..

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань і додатків. Основний зміст викладено на 112 сторінках друкованого тексту.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

1.1 Економічна сутність кредиторської заборгованості та її місце в діяльності підприємства

Управління кредиторською заборгованістю є одним з найбільш складних завдань бухгалтерського обліку, що пов'язано з існуванням проблеми неплатежів.

У ринкових умовах господарювання взаємовідносини між підприємствами мають характер грошових розрахунків.

Розрахунки між підприємствами і організаціями – це одна з необхідних складових розширеного відтворення. Вони опосередковують розподіл і перерозподіл суспільного продукту, перехід його з товарної форми в грошову, і навпаки. Розрахунки ґрунтуються на економічній базі кругообігу коштів в процесі виробництва і є суспільним визнанням того, що підприємство-виробник тієї чи іншої продукції виконало свої виробничі зобов'язання і поставлені цілі.

При визначенні терміну «розрахунки» виникають дискусії, які можна виділити в три основні позиції. Відповідно до першої з них, розрахунки – це система взаємовідносин. Прихильники другої позиції вважають розрахунки безпосередньо взаємовідносинами (без використання слова «система»). Третя група вчених лише пояснює економічну сутність розрахунків без наведення їх визначення.

При дослідженні економічної сутності категорії «розрахунки» в різних літературних джерелах було виявлено, що між науковцями і фахівцями у галузях бухгалтерського обліку, фінансів, економіки та управління не має одностайної думки, а в бухгалтерському обліку в період після початку його

реформування з 2000 р. взагалі відсутнє будь-яке трактування власне поняття «розрахунки».

З погляду бухгалтерського обліку, розрахункові операції є об'єктом обліку, по-перше, як динамічний процес (проведення платежу до, одночасно чи після одержання товарів, робіт, послуг) і, по-друге, як статичний стан, тобто заборгованість між суб'єктами розрахунків.

В економічній та юридичній літературі існують різні підходи до визначення зазначеного поняття, тобто виділяють правові та економічні точки зору, але всі вони звужені до оплати боргу, причому тільки грошовими коштами, ігноруючи тим самим усі різноманітні вживаних в даний час форм і видів розрахунків, що призводять до припинення зобов'язань.

З позиції бухгалтерського обліку, характерною особливістю розрахунків є одночасні з їх здійсненням зміни в структурі майна (дебіторська заборгованість) або зобов'язання (кредиторської заборгованості) організації. У першому випадку при погашенні дебіторської заборгованості відбувається зменшення одного виду активу (права на отримання певної грошової суми) і збільшення іншого (грошові кошти), валюта балансу при цьому залишається незмінною. У другому випадку при погашенні кредиторської заборгованості зменшується валюта балансу з одночасним зменшенням не тільки суми самої заборгованості, але й розміру майна організації (грошових коштів або інших активів).

Розрахунки з контрагентами (від. *contra* – проти та *agens* – той, хто діє) – це взаємовідносини з юридичними і фізичними особами – сторонами двостороннього договору, пов'язані спільними зобов'язаннями, які докладають спільних зусиль для виконання взаємовигідних умов договору.

Розрахункові операції супроводжують діяльність будь-якої організації. В даний час існує безліч варіантів здійснення розрахункових операцій як всередині самої організації, так і з її контрагентами.

У табл. 1.1 подано класифікацію розрахунків підприємства для цілей бухгалтерського обліку.

Таблиця 1.1 – Класифікація розрахунків з контрагентами для цілей бухгалтерського обліку

Ознака	Види розрахунків
За формою розрахунків	1. грошові 2. негрошові
За категорією контрагентів	1.3 фізичними особами 2.3 юридичними особами
За моментом проведення платежів	1. аванси (попередня оплата) 2. подальша (наступна) оплата
За економічним змістом	1. розрахунки за товарними операціями 2. розрахунки за операціями нетоварного характеру
По відношенню до середовища підприємства	1. внутрішні 2. зовнішні
За часовою ознакою	1. довгострокові розрахунки 2. короткострокові розрахунки

Отже, поняття «розрахунки» та «заборгованість» в переважній більшості містять посилання на «зобов'язання»: розрахунки виникають за зобов'язаннями або зобов'язання витікають з розрахунків, заборгованість – це зобов'язання або навпаки. Тобто виникає необхідність визначити місце кожного з понять та взаємозв'язки між ними.

Зобов'язання мають масштабний характер, проникають в усі сфери діяльності підприємства та виникають з моменту прийняття будь-якого рішення, але не кожне зобов'язання є дійсним. У разі прийняття рішення про практичну реалізацію зобов'язання, яке передбачає обмін ресурсами, та набуття ним юридичного оформлення, його можна вважати фінансовим. Виконання фінансового зобов'язання відбувається через систему розрахунків, які виникають та припиняються в момент руху тих чи інших ресурсів (або грошових коштів, або товарів, робіт, послуг).

Незважаючи на давню історію існування кредиторської заборгованості та стан її вивчення, в сучасній науковій літературі немає єдиної думки щодо трактування цього поняття.

Так, Булат Г.В., визначає кредиторську заборгованість як грошові кошти, які тимчасово підпорядковані підприємству, фірмі, які підлягають

поверненню юридичній або фізичній особі, у яких вони позичені і яким вони не виплачені [4].

Бутинець Ф.Ф., Горецька Л.Л. розглядають кредиторську заборгованість як форму розрахунку за товари і послуги, які придбаються у ході операцій компанії, що періодично повторюються і використовуються у виробництві (в якості сировини) чи для перепродажу (інакше її називають рахунками до сплати чи торговими рахунками до сплати) [5].

У свою чергу Голов С.Ф. та Костюченко В.М. зазначають, що кредиторська заборгованість, рахунки до оплати (Accounts Payable) – це суми, які нараховуються постачальникам за купівлю у них товарів або послуг в кредит [9].

Партин Г.О. та Загородній А.Г. наголошують, що кредиторська заборгованість – це заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що виникла в результаті здійснених раніше дій (подій), оцінена в гривнях і щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк [22].

Цал-Цалко Ю.С. ідентифікує кредиторську заборгованість як тимчасове залучення активів у господарську діяльність підприємства за рахунок тимчасово безоплатного одержання майна інших суб'єктів господарювання [42].

У великому економічному словнику під кредиторською заборгованістю розуміється заборгованість даної організації іншим організаціям, робітникам і особам, які називаються кредиторами.

Власова Н.О. стверджує, що кредиторська заборгованість – це тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі [7].

Як правова категорія, – пишуть Калюга Є.В. та І.М. Ревизюк, – кредиторська заборгованість – це особлива частина майна організації, що є предметом обов'язкових правовідносин між організацією і її кредиторами. Організація володіє і користується кредиторською заборгованістю, але вона

зобов'язана повернути чи виплатити дану частину майна кредиторам, що мають права вимоги на неї. Дана частина майна – це борги організації, чуже майно, чужі кошти, що знаходяться у володінні організації-боржника [37].

Кредиторська заборгованість, на думку Югас Е.Ф., – це поточні зобов'язання підприємства, що відображають його заборгованість перед господарськими партнерами з комерційних операцій; з розрахунків, нарахованих до оплати тощо [44].

Травінська С.І. вважає, що кредиторська заборгованість виникає (або погашається) при здійсненні організацією будь-яких операцій, пов'язаних з рухом грошових засобів, матеріальних ресурсів або прийняттям на себе відповідних зобов'язань [40].

Отже, як бачимо, наведені трактування поняття «кредиторська заборгованість» підтверджують те, що існують певні розбіжності у визначенні даного поняття. В основному вчені розглядають кредиторську заборгованість, як грошові кошти, деякі як частину майна або форму розрахунків за товари та послуги, але ніхто не наголошує на тому, що кредиторська заборгованість є складовою кругообігу капіталу. Адже елементи кругообігу капіталу є частиною безперервного потоку господарських операцій. Закупівлі призводять до збільшення виробничих запасів і кредиторської заборгованості, виробництво – до збільшення готової продукції, реалізація – до зростання дебіторської заборгованості і грошових коштів. Цей цикл операцій багаторазово повторюється і в результаті зводиться до грошових надходжень і платежів.

Тому, вважаємо, що кредиторська заборгованість – це складова кругообігу капіталу, котра виступає предметом обов'язкових правовідносин між боржником і його кредитором, що виникли на стадії постачання і мають гривневий еквівалент.

Зважаючи на існування різних підходів до розуміння суті кредиторської заборгованостей, результати їх міркувань наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Основні характеристики кредиторської заборгованостей з позиції підприємства

Підхід	Сутність кредиторської заборгованості
Юридичний	Боргове зобов'язання
Бухгалтерський	Рахунки до сплати Борги підприємства
Юридичний	Пасив, елемент поточних зобов'язань Залучення коштів Отримання безвідсоткової позики Формування позитивних і негативних грошових потоків Сприяння збільшенню економічного потенціалу
Економічний	Система багатобічних економічних відносин з контрагентами з приводу виникнення відстрочки платежу за продані або отримані продукцію, товари і послуги, які пов'язані з об'єктивними умовами виробництва, реалізації і організації розрахунків, і метою яких є одержання певних економічних вигод

Розглянуті підходи і виділені характеристики не суперечать один одному. Вони лише відображають одні і ті ж явища з різних сторін.

Економічна сутність кредиторської заборгованості полягає в тому, що це не тільки частина майна організації, як правило кошти, але і товарно-матеріальні цінності, наприклад у зобов'язаннях по товарному кредиті. Як правова категорія кредиторська заборгованість – особлива частина майна організації, що є предметом обов'язкових правовідносин між організацією і її кредиторами. Організація володіє і користується кредиторською заборгованістю, але вона зобов'язана повернути чи виплатити дану частину майна кредиторам, що мають права вимоги на неї. Дана частина майна суть борги організації, чуже майно, чужі кошти, що знаходяться у володінні організації-боржника. Таким чином, кредиторська заборгованість має двоїсту юридичну природу: як частина майна вона належить організації на праві володіння, чи навіть праві власності щодо отриманих позичково грошей чи речей, визначених родовими ознаками; як об'єкт зобов'язальних правовідносин – це борги організації перед кредиторами, тобто вповноваженими на витребування чи стягнення від організації зазначеної частини майна [39].

Отже, поняття «розрахунки» та «заборгованість» в переважній

більшості містять посилання на «зобов'язання»: розрахунки виникають за зобов'язаннями або зобов'язання витікають з розрахунків, заборгованість – це зобов'язання або навпаки. Тобто виникає необхідність визначити місце кожного з понять та взаємозв'язки між ними.

Зобов'язання мають масштабний характер, проникають в усі сфери діяльності підприємства та виникають з моменту прийняття будь-якого рішення, але не кожне зобов'язання є дійсним. У разі прийняття рішення про практичну реалізацію зобов'язання, яке передбачає обмін ресурсами, та набуття ним юридичного оформлення, його можна вважати фінансовим. Виконання фінансового зобов'язання відбувається через систему розрахунків, які виникають та припиняються в момент руху тих чи інших ресурсів (або грошових коштів, або товарів, робіт, послуг). Стан розрахунків в будь-який момент їх існування характеризується дебіторською та кредиторською заборгованістю для кожного учасника.

Довівши, що об'єктом бухгалтерського обліку слід вважати саме розрахунки як первинну операцію, в результаті якої формуються об'єкти фінансової звітності, розрахунки з контрагентами слід характеризувати поняттями «зобов'язання» («кредиторська заборгованість»).

Під зобов'язаннями сторін у ЦКУ [43] розуміють усі дії, які кожна зі сторін договору повинна здійснити на користь іншої сторони і які обумовлені договором, адміністративними актами та іншими підставами, що не суперечать законодавству. На відміну від цього, зобов'язання виникають не у момент укладання договору, а після здійснення однією зі сторін передбачених у ньому дій.

В широкому розумінні зобов'язання виникають як управлінський правовий акт замовлення або державний контракт. У вузькому значенні – із господарського договору, укладеного за простою згодою сторін; з інших підстав, що не суперечать закону; за результатами конкурсу, тендеру, іншого публічного торгу тощо.

Зобов'язання, що відображаються в бухгалтерському обліку, мають

юридичний та економічний зміст. Як юридична категорія господарське зобов'язання – це господарські відносини, що регулюються правом. В силу цих відносин одна сторона уповноважена вимагати від іншої здійснення господарських операцій: передачі майна, виконання робіт, надання послуг тощо, а інша сторона зобов'язана виконувати вимоги щодо предмету зобов'язання і має при цьому право вимагати відповідну винагороду – сплату грошей, зустрічні послуги тощо.

В бухгалтерському обліку поняття «зобов'язання» вужче, ніж в цивільному законодавстві: зобов'язання в бухгалтерському обліку виникає не тільки з Цивільного кодексу України, а й з інших галузей права: фінансового, трудового чи окремих законодавчих актів, що регулюють економічні відносини; поняття «зобов'язання» в праві та бухгалтерському обліку мають різний зміст; договір – тільки юридичний факт, тому в бухгалтерському обліку відображаються договірні зобов'язання в момент їх виконання, а не виникнення [24].

Відповідно до НП(С)БО 1 [20], зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди.

Зобов'язання підприємства характеризуються:

- 1) конкретними економічними ресурсами (поверненню підлягають ресурси, або їх грошовий еквівалент – залежно від умов договору);
- 2) адресністю (ресурси повертаються позикодавцю або іншій третій особі за дорученням позикодавця);
- 3) строком погашення заборгованості;
- 4) винагородою за користування ресурсами;
- 5) санкціями за порушення договірних зобов'язань за термінами і сумами погашення заборгованості.

Отже, всі підприємства, здійснюючи свою діяльність, вступають у взаємини з іншими підприємствами, які засновані на різних формах

розрахунків, головним з яких виступають розрахунки за товарними операціями, за результатами яких виникає кредиторська заборгованість.

1.2. Класифікація кредиторської заборгованості, її визнання та оцінка

Основу побудови бухгалтерського обліку кредиторської заборгованості визначає її класифікація.

Класифікація (від лат. *classis* – клас і *facio* – роблю) – система розподілення об'єктів (процесів, явищ) за класами (групами тощо) відповідно до визначених ознак. Інколи вживають термін категоризація у значенні «розподілення об'єктів на категорії».

Оскільки в результаті класифікації утворюється хоча б один клас (група), принаймні з одним елементом, – можна визначати класифікацію як групування, утворення класів об'єктів, що, до речі, ближче до етимології слова класифікація.

Наукова класифікація є методом дослідження множини об'єктів шляхом їх поділу на класи (групи) за відповідною загальною ознакою способом пізнання сутності, змісту, ступеня схожості і відмінностей об'єктів.

Нерозуміння теоретичних основ класифікації іноді призводить не тільки до некоректного застосування деяких термінів, понять, але і до помилок при класифікації [8].

Аналіз наукової літератури дає різнобічне уявлення про особливості класифікації кредиторської заборгованості, яку багато авторів називають зобов'язаннями, так як їй притаманні різні класифікаційні ознаки зобов'язань. Тому, розглянемо дані класифікації за різними поглядами науковців.

З метою бухгалтерського обліку П(С)БО 11 «Зобов'язання» класифікує зобов'язання наступним чином (рис. 1.1).

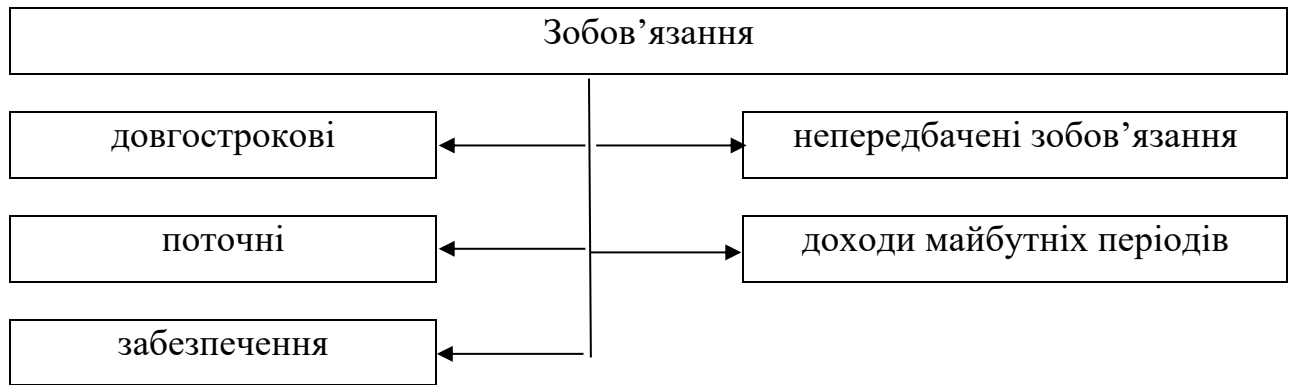

Рисунок 1.1 – Класифікація зобов'язань за П(С)БО 11 «Зобов'язання»

Отже, як бачимо, з рис. 1.1 П(С)БО 11 [32] пропонує загальну класифікацію, яка є універсальною для будь якого підприємства. Колектив авторів, Верхоглядова Н.І., Шило В.П., Ільїна С.Б. [5], погоджуються з даною класифікацією, але зазначають що для правильної організації бухгалтерського обліку зобов'язань важливим є визначення моменту виникнення зобов'язання, оскільки юридичні та економічні аспекти цього питання не збігаються. Так, наприклад, у момент підписання договору на постачання готової продукції, товарів (виконання робіт та послуг) між підприємством-постачальником і підприємством-покупцем виникає юридичне зобов'язання, суть якого полягає в тому, що воно підлягає виконанню в майбутньому. В бухгалтерському обліку підприємства зобов'язання знаходить своє відображення лише тоді, коли підприємство-постачальник відвантажує готову продукцію (товари).

Тому пропонують поділяти зобов'язання залежно від порядку визначення суми до погашення зобов'язання на реальні та потенційні. Реальні зобов'язання виникають на підставі договору, контракту, одержаного рахунку (як правило, сума заборгованості та строк погашення по них є конкретними і вказуються у відповідних документах). Потенційні зобов'язання характеризуються тим, що сума і термін платежу за ними не визначені і залежать від подальших подій у майбутньому. Потенційні зобов'язання поділяються на забезпечення, непередбачені зобов'язання та

доходи майбутніх періодів. Таку ж класифікацію пропонують С.Ф. Голов [9], та Т.В. Стаднюк [38].

Хендриксен Е.С. та Ван Бреда М.Ф. відмічають (цитуються по Орлову І.В. [21]), що зміст статті «Доходи майбутніх періодів», яка не має будь-якої конкретно визначеної характеристики, може сприйматись як щось середнє між зобов'язаннями і власним капіталом. Автори указують на те, що така невизначена стаття звіту може бути використана в недобросовісних цілях: «Нередко наличие неопределенности позволяет прибегать к отсрочке отражения дохода с целью искусственного его сглаживания. По этой и ряду других причин концепция отсроченных доходов должна быть изъята из числа средств формирования финансовой отчетности».

Губачова О.М. та Мельник С.І. [12] наголошують, що у бухгалтерському обліку зобов'язання відображають тільки тоді, коли виникає заборгованість по них. Кредиторська заборгованість визнається, якщо вона відповідає її визначенню, може бути виміряна і є релевантною і достовірною. Тому, на відміну від попередніх класифікацій розглядають зобов'язання за наступними ознаками (рис. 1.2).

Зобов'язання	В залежності від порядку визначення суми	фактичні
		умовні
	В залежності від термінів погашення	поточні
		довгострокові

Рисунок 1.2 – Класифікація зобов'язань за Губачовою О.М. та Мельник С.І.

Фактичні зобов'язання виникають на основі договору, контракту, одержаного рахунку, сума заборгованості за якими відома.

За умовними зобов'язаннями, навпаки, точна сума не може бути визначена до настання певної дати. Це заборгованість зі сплати податків, відпусток тощо.

Короткострокові (поточні) зобов'язання мають бути погашені в процесі одного операційного циклу діяльності підприємства або протягом одного фінансового року після дати складання балансу.

Тому, як зазначає Орлов І.В., враховуючи сумнівний статус статті «Доходи майбутніх періодів», при МСФЗ-трансформації потрібно віднести відповідні залишки на інші статті зобов'язань, наприклад, аванси отримані або інші поточні зобов'язання тощо. Також автор наголошує, що зобов'язання, які відображені за статтями забезпечень, повинні бути проаналізовані на предмет розподілу на поточні та довгострокові; пропонує об'єднати в одну статтю поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом, за страхуванням та за розрахунками з учасниками в статтю «Нараховані зобов'язання».

Термін оплати довгострокових зобов'язань перевищує фінансовий рік.

Досить дискусійним є підхід Євлаш Т.О. [14] щодо визначення сутності та видів кредиторської заборгованості. Автор зазначає, що кредиторська заборгованість – це поточні зобов'язання підприємства, при цьому не уточнює сутності поняття «поточні зобов'язання». Але якщо поточними зобов'язаннями вважати короткострокову заборгованість, тоді як у звітності відображати заборгованість по довготривалих операціях? Адже виконання інвестиційних програм, залучення підприємством позикових коштів фінансово-кредитних установ на дані цілі сприятиме утворенню довгострокової заборгованості. Так як короткостроковий період призводитиме до уповільнення кругообігу засобів підприємства, породжуватиме проблеми, що будуть пов'язані з дефіцитом грошової маси для обслуговування кругообігу засобів виробництва.

Виходячи із практичної доцільності, дана класифікація актуальна для підприємств малого та середнього бізнесу, адже великий бізнес потребує забезпечення реалізації довгострокових стратегій підприємства, що у свою чергу вимагатиме довготривалих розрахунків з контрагентами.

Автор наголошує, що у сучасній фінансовій практиці виділяють

наступні основні види кредиторської заборгованості (рис. 1.3).

Види кредиторської заборгованості	кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги, термін оплати за якими не настав
	кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги, котрі вчасно не оплачені
	кредиторська заборгованість за виданими векселями
	кредиторська заборгованість за отриманими авансами
	кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом
	кредиторська заборгованість зі страхування
	кредиторська заборгованість з оплати праці
	Інші види кредиторської заборгованості

Рисунок 1.3 – Види кредиторської заборгованості за Євлаш Т.О.

Отже, як бачимо, автор розглядає досить розгорнуту класифікацію, але, на жаль, не приділяє уваги довгостроковим зобов'язанням.

Найбільш розгалужену класифікацію зобов'язань за різними ознаками пропонує колектив Житомирської наукової бухгалтерської школи на чолі з Бутинцем Ф.Ф. [5], а саме:

- за складністю: прості, складні;
- за визначеністю у часі: обмежені у часі, безстрокові;
- за забезпеченістю виконання зобов'язань: забезпечені, незабезпечені;
- залежно від підстави виникнення зобов'язання: договірні, позадоговірні;
- за способом погашення: монетарні, немонетарні;
- за часом виникнення: теперішні, майбутні;
- за терміном погашення: довгострокові, короткострокові;
- за можливістю оцінки: фактичні, оціночні, умовні.

Цієї ж думки дотримується Орлов І.В. [21] і зазначає, що класифікація зобов'язань у бухгалтерському обліку створена на основі господарських процесів, а тому зводиться до простого переліку, який регулює П(С)БО. Через це доцільно розглядати класифікацію бухгалтерських зобов'язань за різними ознаками. Автор наголошує, що П(С)БО 11 «Зобов'язання» не дає

деталізованої характеристики класифікаційних ознак конкретних видів зобов'язань, порівняно з ознаками, які наводяться у ЦКУ 43] та ГКУ[11]. Така характеристика класифікаційних ознак дасть змогу чітко коментувати загальні положення бухгалтерського обліку зобов'язань.

Звичайно в бухгалтерському обліку відображаються не всі господарські зобов'язання, а лише ті, що впливають з виконання укладених підприємством договорів чи здійснених дій. Тому в умовах МСФЗ-трансформації для потреб бухгалтерського обліку достатнім буде поділ зобов'язань на поточні (короткострокові) та довгострокові. Така класифікація полегшить і, в свою чергу, актуалізує роботу бухгалтерської служби.

Також, виходячи з практичної необхідності, для потреб управління (акціонерів, керівництва) доречно було б виділяти із загальної класифікації суми простроченої кредиторської заборгованості, що утворюється в результаті порушення покупцями порядку і термінів оплати розрахункових документів.

Виокремлення даного виду зобов'язань є необхідним для контролю сум простроченої кредиторської заборгованості, встановлення реальності її погашення, розрахунку часткових показників фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, а по заборгованості, термін позовної давності якої минув, – вчасного відображення в звіті про фінансові результати підприємства (звіт про сукупний доход).

Крейніна М.Н. [17] залежно від причин виникнення виділяє такі види кредиторської заборгованості:

- заборгованість постачальникам і підрядчикам за отримані матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги;
- заборгованість постачальникам, підрядчикам і іншим кредиторам, в забезпечення якої підприємство видало векселі;
- заборгованість із заробітної плати;
- заборгованість із відрахування на соціальне страхування;
- заборгованість за розрахунками з бюджетом;

- аванси, отримані від покупців і замовників;
- розрахунки з іншими кредиторами.

У даному випадку має місце видове представлення кредиторської заборгованості, як за об'єктами, так і за суб'єктами економічних відносин.

Ми згодні з підходом учених з ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського [44], які зробили спробу розробити загальну систему класифікації кредиторської заборгованостей як об'єктів управління. Були виділені наступні ознаки класифікації:

- за терміном погашення;
- за характером виникнення;
- за економічним вмістом розрахункових операцій;
- за контрагентами;
- за валютою, що використовується у розрахунках;
- за забезпеченням;
- за виконанням умов договору;
- за вірогідністю погашення.

Аналіз і узагальнення розглянутих підходів до класифікації кредиторської заборгованостей, які в даній роботі ми розглядаємо і як систему економічних відносин, і елементи поточних пасивів, що відображають у своєму русі єдиний процес кругообігу фінансових коштів підприємств і які є взаємопов'язаними об'єктами управління, дозволили систематизувати їх за наступними напрямками, які наведені в додатку А.

Під «кредиторською заборгованістю» мають на увазі не що інше, як зобов'язання підприємства перед іншими юридичними й фізичними особами.

П. 5 П(С)БО 11 «Зобов'язання» [32] висуває умови визнання зобов'язань:

- достовірність оцінки;
- зменшення економічних вигід як наслідок їх погашення.

Так, достовірність оцінки передбачає, що за винятком надзвичайно

рідкісних випадків, суб'єкт господарювання спроможний визначити діапазон можливих результатів і таким чином здійснити наближену оцінку зобов'язання.

Поточні зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення. Зокрема, сума погашення – це недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, котра, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства (п.п. 4, 12 П(С)БО 11).

Стосовно довгострокових зобов'язань, то їх слід оцінювати за теперішньою вартістю. Теперішня вартість – це дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), котра, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства (п.п. 4, 10 П(С)БО 11).

Окремо слід зазначити порядок оцінки зобов'язань, виражених в іноземній валюті, який визначено П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [35]. Такі зобов'язання при первісному визнанні відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням курсу НБУ на дату здійснення операції.

В подальшому зобов'язання, які є монетарними статтями, перераховуються за курсом НБУ, що діє на дату погашення зобов'язань та/або на дату балансу. Курсова різниця, що при цьому виникає, відображається у складі відповідних доходів або витрат підприємства.

Списання зобов'язань з балансу з відповідним відображенням у звітності здійснюється при: зменшенні активу; сторнуванні забезпечення, тобто при зменшенні забезпечення за рахунок зменшення раніше відображених витрат.

Отже, на основі проведеного дослідження, ми дійшли висновку, що належна організація обліку кредиторської заборгованості та її належна класифікація на підприємстві будь-якої форми власності має важливе значення, оскільки сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних розрахункових операцій за борговими зобов'язаннями (з

кредиторами).

Умовами визнання зобов'язань є достовірність оцінки та зменшення економічних вигід як наслідок їх погашення. Поточні зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення.

1.3 Огляд законодавчих та нормативно-правових документів з обліку і контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій

Облік та контроль розрахунків з постачальниками та підрядниками, як і будь-який інший обліковий чи контрольний процес, регламентується відповідними законодавчими та нормативно-правовими документами.

Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками на підприємстві повинен вестись, перш за все, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [26], що визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.

Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку підприємство самостійно визначає облікову політику підприємства обирає форму бухгалтерського обліку, розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій затверджує правила документообігу і технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку. На основі даних бухгалтерського обліку підприємства зобов'язані скласти фінансову звітність.

План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [29], закріплює загальний концептуальний підхід до побудови системи бухгалтерського обліку та визначає перелік рахунків для обліку окремих елементів.

Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [15], містить коротку характеристику та призначення синтетичних рахунків і субрахунків, а також типову схему реєстрації та групування інформації про господарські операції (кореспонденція рахунків першого порядку).

Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [20] – визначає мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів.

П(С)БО №11 «Зобов'язання» [32] визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності, зокрема класифікацію зобов'язань, умови їх визнання і оцінки.

При проведенні інвентаризації розрахунків з постачальниками та підрядниками необхідно дотримуватись порядку її проведення згідно Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [30], оскільки згідно Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» для підтвердження правильності та достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності, передбачено проведення підприємствами незалежно від форм власності інвентаризації майна та зобов'язань, коштів і фінансових зобов'язань.

Згідно Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань визначена мета інвентаризації, встановлюється, на кого покладена відповідальність за організацію інвентаризації, подано випадки обов'язкового проведення інвентаризацій, основні завдання інвентаризацій, права та обов'язки робочих та постійно діючих інвентаризаційних комісій, методологію проведення інвентаризації певних об'єктів обліку, регулювання інвентаризаційних різниць тощо. Тобто, Інструкція встановлює єдині для всіх суб'єктів господарювання правила проведення інвентаризації.

Отже, при ведені бухгалтерського обліку та здійснені контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками необхідно:

- проводити такі розрахунки згідно вимог вищезазначених нормативних документів та перевіряти правильність їх проведення;
- - підтримувати стан обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками згідно вимог нормативних документів, які його регламентують та перевіряти відповідність стану обліку вищезазначеним вимогам.

Інструкція №22 встановлює загальні правила, види і стандарти розрахунків юридичних і фізичних осіб та банків у грошовій одиниці України на території України, що здійснюються за участю банків.

Використання спеціальних платіжних засобів, зокрема платіжних карток, регламентується Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [27].

Клієнти банків для здійснення розрахунків самостійно обирають передбачені цією главою платіжні інструменти (за винятком меморіального ордера) і зазначають їх під час укладення договорів.

За несвоєчасне списання/зарахування коштів з/на рахунків/и клієнтів банки несуть відповідальність згідно із законодавством України та укладеними договорами.

Положення №148 [36] визначає порядок ведення касових операцій у національній валюті України підприємствами (підприємцями), а також окремі питання організації банками роботи з готівкою.

Гранична сума готівкового розрахунку одного підприємства (підприємця) з іншим підприємством (підприємцем) протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами встановлені постановою Правління НБУ від 06.06.2013 №210 «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою».

Юридичні відносини між постачальником (підрядником) і покупцем встановлені частиною 1 ст. 712 ЦКУ [43] – за договором поставки продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується

передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для його використання в підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму.

У господарсько-торговельній діяльності відносини за договором поставки також регулюються положеннями ГКУ [11], які загалом дублюють правові норми ЦКУ, подекуди певним чином їх конкретизуючи. Істотні зміни містить лише ст. 267 ГКУ, відповідно до змісту якої у разі, якщо в договорі поставки не визначено строку його дії, він вважається укладеним на один рік – тобто після закінчення цього строку сторони, якщо вони бажають продовжувати свої відносини, мають укласти новий договір (згідно з положеннями ЦКУ договір поставки, в якому не передбачено строку його дії, вважається укладеним на невизначений строк і припиняється лише за вимогою будь-якої зі сторін). Оскільки ГКУ є спеціальним законом по відношенню до ЦКУ, то при укладенні господарського договору поставки (тобто суб'єктами господарської діяльності) відносини між сторонами повинні регулюватися саме правовими нормами ГКУ – таким чином, договір поставки, укладений суб'єктами господарської діяльності, в якому відсутні вказівки щодо строку його дії, вважається укладеним на один рік.

Визначення безнадійної заборгованості та списання простроченої кредиторської заборгованості з балансу підприємства наведено у ПКУ [24]. Він же визначає платників податку на додану вартість, об'єкти, базу та ставки оподаткування, перелік неоподатковуваних та звільнених від оподаткування операцій, особливості оподаткування експортних та імпорتنих операцій, поняття податкової накладної, порядок обліку, звітування та внесення податку до бюджету.

Отже, основним проблемним питанням щодо регламентації обліку та порядку проведення контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками, є те, що жоден з нормативних документів не визначає чітко

порядок формування інформації в бухгалтерському обліку про кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги, структуру розрахунків з постачальниками та підрядниками або кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, порядок віднесення та відображення в обліку, визнання та оцінку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги. Наприклад, визнання, оцінка та класифікація дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на основі передплати визначається у П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

Таким чином, кредиторська заборгованість з товарних операцій у підприємства може виникнути у разі одержання товару без попередньої оплати, тобто згідно договору купівлі-продажу (договору підряду) товар підприємством отримано, а його вартість постачальникові не сплачена (або не сплачена вартість товарів (робіт, послуг), виконаних (наданих) підрядником).

Класифікація зобов'язань за відповідними ознаками, надає можливості не тільки відокремлювати однотипні групи зобов'язань, але й визначати їх сутність, особливості та організувати ефективну систему їх обліку та управління.

При веденні обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками на підприємстві та здійсненні контролю таких розрахунків необхідно дотримуватись норм законодавства, що регулює облік та контроль розрахунків з постачальниками та підрядниками. Проте існуючі норми законодавства на даному етапі розвитку обліку та контролю на Україні потребують подальшого вдосконалення.

2 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ З ТОВАРНИХ ОПЕРАЦІЙ ТОВ «БМТ СПУТНІК»

2.1 Характеристика діяльності підприємства та оцінка його фінансового стану

Основний вид діяльності ТОВ «БМТ СПУТНІК» – розміщування на період відпустки та іншого тимчасового розміщування на період відпустки проживання, тобто надання місць для тимчасового, переважно короткотермінового, проживання, наприклад, у молодіжних гуртожитках, дитячих та студентських таборах, школах-інтернатах, гуртожитках для приїжджих, гуртожитках для переселенців з зони АТО, робітників-мігрантів, університетських містечках, гуртожитках вищих навчальних закладів, технікумів, училищ, шкіл, спальних вагонах, будинках готельного типу та в інших приміщеннях, які здають для тимчасового проживання.

Види діяльності ТОВ «БМТ СПУТНІК»:

46.12. Діяльність посередників у торгівлі паливом, рудами, металами та промисловими хімічними речовинами.

46.46. Оптова торгівля фармацевтичними товарами.

79.90. Надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність.

86.10. Діяльність лікарняних закладів.

55.20. Діяльність засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання.

Сфера діяльності ТОВ «БМТ СПУТНІК» лежить в площині галузі надання послуг.

Ринок послуг складається з окремих ринків, кожен з яких функціонує і розвивається з певними особливостями.

Сервісна сфера охоплює значну кількість видів діяльності, об'єднаних

у групи за допомогою різних класифікацій, що використовуються як на міжнародному, так і на національному рівнях. Так, у рамках класифікації ВТО (Всесвітньої торгової організації – World Trade Organization) виділено понад 150 видів послуг, згрупованих у 12 секторів. Поряд із класифікацією ВТО у світовій практиці використовуються класифікація Організації економічного співробітництва і розвитку (Organisation for Economic Cooperation and Development), Міжнародна стандартна галузева класифікація всіх видів економічної діяльності (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities) та ін.

Для України, як і для багатьох країн світу, характерна яскраво виражена тенденція зростання частки сервісного сектора у ВВП (43,67% у 2017 р. порівняно з 32,96% у 2001 р.) (за даними Держкомстату України [50]).

Незважаючи на динамічний розвиток ринку послуг України, можна стверджувати, що послуги, представлені на українському ринку, розвиваються нерівномірно як за видами економічної діяльності, так і за регіонами країни.

У 2017 р. на ринку послуг функціонувало 61,6 тис. підприємств – юридичних осіб та їхніх відокремлених підрозділів, основним видом діяльності яких є надання не фінансових послуг (69,9 тис. підприємств у 2017 р., тобто зменшення на 11,8% порівняно з минулим роком).

Найбільшою у 2017 р. була кількість підприємств, що здійснювали операції з нерухомим майном – 13,9 тис., або 24,0% загальної кількості тих, що надавали споживачам послуги.

Підприємств, що діяли у сфері професійної, наукової та технічної діяльності – 11,4 тис., або 19,6%; транспорту, складського господарства, пошти та кур'єрської діяльності – 8,6 тис. грн., або 14,9%; у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 7,1 тис., або 12,3%; інформації та телекомунікацій – 5,7 тис., або 9,8%; охорони здоров'я та надання соціальної допомоги – 2,7 тис., або 4,7%; надання інших видів

послуг – 2,3 тис., або 3,9%; освіти – 1,8 тис., або 3,2%. На частку підприємств інших видів діяльності припадало 7,6% їхньої загальної кількості [50].

Обсяг реалізованих послуг підприємствами сфери не фінансових послуг у 2017 р. становив 365,0 млрд. грн., що на 3,4 млрд. грн. більше, ніж у 2016 р. У 2017 р. обсяг реалізованих послуг порівняно з 2016 р. збільшився на 7,7% (з урахуванням зміни цін).

Більше половини обсягу послуг реалізовано підприємствами трьох регіонів: м. Київ, Одеської та Дніпропетровської областей.

Результати аналізу обсягу реалізованих послуг по регіонах України підтверджують, що найбільше послуг у 2017 р. реалізовано у Києві – 134209,4 млн. грн. (37,5% загальноукраїнського рівня).

Серед областей найвищий показник характерний для Одеської області (29239,1 млн. грн., 8,2% до загальноукраїнського показника), яка має високий туристичний потенціал та вдале транспортне сполучення.

На промислово розвинутий регіон – Дніпропетровська область у 2017 р. припадає 6,5% та 5,8% відповідно обсягів реалізованих послуг. В областях Західного регіону даний показник коливається від 0,4% (Чернівецька область) до 4,2% (Львівська область) до загального показника по Україні [50].

Із точки зору задоволення потреб споживачів обсяг реалізованих у 2015 р. послуг у ринкових цінах становив 360,6 млрд. грн., із якого 236,7 млрд. грн., або 65,7%, припадало на обсяг послуг, реалізованих підприємствам, організаціям та установам (решта – населенню та іншим споживачам).

Обсяг послуг, реалізованих населенню, становив 78,8 млрд. грн., або 21,9% загального обсягу послуг, реалізованих усім споживачам.

Найбільшу частку послуг, реалізованих населенню, становили послуги транспорту (22,4% загального обсягу послуг, реалізованих населенню) та послуги телекомунікацій (електрозв'язку) (20,9%).

Крім зазначених, у населення користувалися попитом послуги у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (17,0%), у сфері адміністративного

та допоміжного обслуговування (9,1%), організації харчування (8,8%), з охорони здоров'я (6,1%), освіти (3,3%), із проведення операцій із нерухомим майном (2,9%), готелів і подібних засобів тимчасового розміщування (2,7%). Однією з причин зменшення попиту населення на деякі послуги є постійне підвищення цін (тарифів) на них. Порівняно з 2016 р. роздрібні ціни та тарифи на послуги у 2017 році зросли у середньому на 8,8%.

Проведемо аналіз поточної кредиторської заборгованості підприємств, які здійснюють послуги з тимчасового розміщування й організації харчування за 2014-2017 роки за даними Держкомстату України [50] (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Аналіз поточної кредиторської заборгованості підприємств, які здійснюють послуги з тимчасового розміщування й організації харчування за 2014-2017 роки, млн. грн.

Роки	Поточна кредиторська заборгованість усього	за товари, роботи, послуги	за розрахунками з бюджетом	зі страхування	з оплати праці	інша поточна кредиторська заборгованість
2014	4683,8	3105,8	134,0	52,5	113,6	1277,9
2015	5053,1	3381,7	155,0	67,0	115,9	1333,5
2016	4725,2	3643,5	181,3	126,9	99,6	673,9
2017	5149,7	3604,8	228,0	130,4	98,0	1088,5

За даними табл. 2.1 можна зробити висновок, що поточна кредиторська заборгованість підприємств, які здійснюють послуги з тимчасового розміщування й організації харчування за 2014-2017 роки у 2015 році зростала, у 2016 році – зменшувалася, у 2017 році – знову зростала.

Динаміка кредиторської заборгованості з товарних операцій підприємств, які здійснюють послуги з тимчасового розміщування й організації харчування за 2014-2017 роки наведена на рис. 2.1.

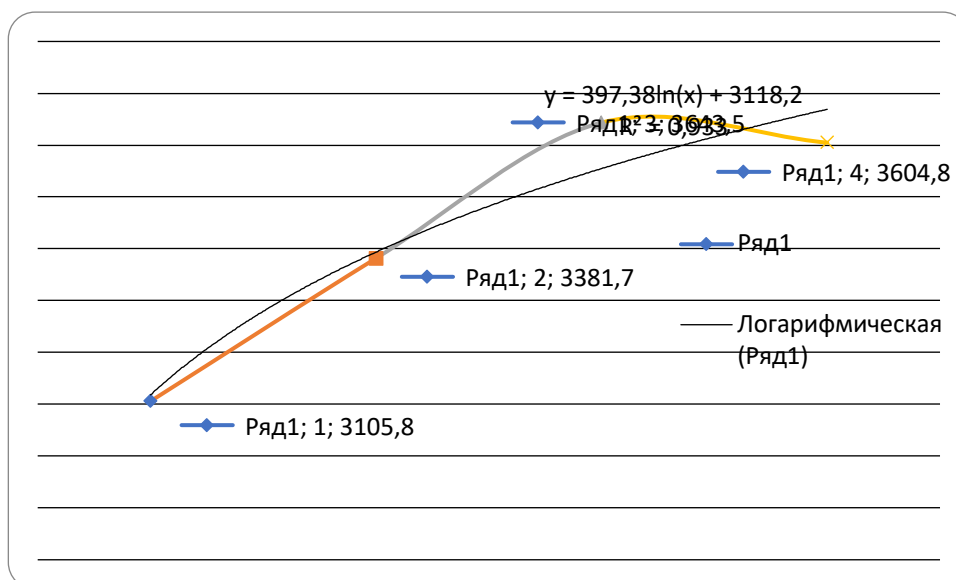

Рисунок 2.1 – Динаміка кредиторської заборгованості з товарних операцій підприємств, які здійснюють послуги з тимчасового розміщування й організації харчування за 2014-2017 роки, млн. грн.

За даними рис. 2.1 видно, що кредиторська заборгованість з товарних операцій (за товари, роботи, послуги) підприємств, які здійснюють послуги з тимчасового розміщування й організації харчування за 2014-2017 роки має тенденцію до зростання. Зростання такої кредиторської заборгованості зумовлене як збільшенням обсягів їх діяльності, так і допущеним сповільненням оборотності оборотних активів, що вимагало додаткового залучення капіталу в оборот підприємства.

Значну роль у збільшенні суми кредиторської заборгованості зіграла також інфляція, оскільки ціни на послуги, за які були зобов'язання перед кредиторами, впродовж року збільшилися. З іншого боку, у зв'язку з інфляцією реальна вартість зобов'язань перед кредиторами знижується. Незважаючи на це, наявність кредиторської заборгованості у великих розмірах може свідчити про неритмічність завезення і реалізації послуг. Через це у майбутньому можуть виникати фінансові труднощі і неплатежі.

Основні техніко-економічні показники фінансово-господарської діяльності ТОВ «БМТ СПУТНІК» за 2017-2018 роки представлені в табл. 2.2,

дані яких визначені згідно річних звітів підприємства, і зокрема, балансу (звіту про фінансовий стан) (додаток Б) та звіту про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) (додаток В).

Таблиця 2.2 – Основні техніко-економічні показники фінансово-господарської діяльності ТОВ «БМТ СПУТНІК» за 2017-2018 роки, тис. грн.

Найменування показника	Роки		Відхилення	
	2017	2018	абсолютне	відносне, %
Усього активів	1186	1060	-126	89,38
Основні засоби за залишковою вартістю	487	449	-38	92,20
Запаси	60	56	-4	93,33
Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги)	458	432	-26	94,32
Гроші та їх еквіваленти	2	10	8	500,00
Власний капітал	308	207	-101	67,21
Кредиторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, і послуги)	711	714	3	100,42
Чистий дохід від реалізації продукції	379	142	-237	37,47
Собівартість реалізованої продукції	342	74	-268	21,64
Чистий прибуток (+) або збиток (-) звітного періоду	10	44	34	440,00

За даними таблиці 2.2 можна зробити висновок, що загальна сума активів підприємства зменшилася на 126 тис. грн. (89,38%), що характеризується негативно, оскільки свідчить про зменшення активізації діяльності ТОВ «БМТ СПУТНІК».

Основні засоби за залишковою вартістю зменшилися на 38 тис. грн. (92,2%), що характеризується негативно, оскільки свідчить про відсутність оновлення виробничих потужностей.

Запаси зменшилися на 4 тис. грн. (93,33%), що характеризується позитивно, оскільки свідчить про вивільнення товарних запасів в оборот.

Зменшення дебіторської заборгованості на 26 тис. грн. (94,32%) відбулося за рахунок зменшення поставок за оплачену продукцію, відповідно до укладених договорів.

Гроші та їх еквіваленти підприємства зросли на 8 тис. грн. (500,00%), що свідчить про поліпшення ліквідності.

Сума власного капіталу зменшилася на 101 тис. грн. (67,21%), що свідчить про погіршення фінансової стійкості і характеризується негативно.

Кредиторська заборгованість підприємства у 2018 році зросла на 3 тис. грн. у порівнянні з 2017 роком (100,42%).

Спостерігається тенденція щодо зменшення чистого доходу від реалізації продукції у 2018 на 237 тис. грн. (37,47%).

Собівартість реалізованої продукції зменшилася на 268 тис. грн. (21,64%).

У 2018 році чистий прибуток підприємства зріс на 34 тис. грн. у порівнянні з 2017 роком (440%), що свідчить про поліпшення діяльності підприємства.

Для характеристики діяльності ТОВ «БМТ СПУТНІК» проведемо аналіз його фінансового стану.

Фінансовий стан підприємства – це показник його фінансової конкурентоздатності, тобто платоспроможності, кредитоспроможності, виконання зобов'язань перед державою та іншими підприємствами. Фінансовий стан – це результат фінансово-господарської діяльності підприємства.

Метою аналізу є оцінка динаміки розвитку підприємства та його фінансового стану.

Метод аналізу з застосуванням коефіцієнтів полягає в тому, що оцінку фінансового стану роблять за допомогою фінансових коефіцієнтів, розрахованих на підставі показників Балансу і Звіту про фінансові результати. Даним способом вивчаються такі важливі аспекти фінансового стану і результати діяльності підприємства, як ліквідність, довгострокова платоспроможність, рентабельність.

Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства здійснюється на основі даних форми №1 «Баланс (звіт про фінансовий стан)» за періоди

2017-2018 роки (додаток Б,) та форми №2 «Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)» за 2018 рік (додаток В).

Так, аналізуючи баланс-нетто (додаток Д), можна зробити наступні висновки. ТОВ «БМТ СПУТНІК» є матеріаломістким підприємством. Питома вага необоротних активів на підприємстві менше оборотних (на поч. 2017 року – 42,72%, на кінець 2017 року – 43,0%, на кінець 2018 року – 44,43%). За 2017 рік сума необоротних активів підприємства зменшилася на 50 тис. грн. (за питомою вагою – зросла на 0,29%), а за 2018 рік – на 39 тис. грн. Така ситуація пояснюється зменшенням суми основних засобів за рахунок їх зносу.

Запаси на підприємстві за 2017 рік збільшилися на 5 тис. грн. За 2018 рік сума запасів зменшилися на 4 тис. грн. Зменшення суми запасів має позитивний ефект на підприємстві, оскільки свідчить про збільшення оборотності запасів, тобто підприємство за рік активізувало свою діяльність.

Зменшення сум дебіторської заборгованості (за 2017 рік – на 81 тис. грн., за 2018 рік – на 83 тис. грн.) вказує на поліпшення платіжної дисципліни покупців, а відповідно – на збільшення обсягів продаж товарів і послуг і налагодження стосунків зі споживачами.

Аналізуючи джерела утворення засобів підприємства слід відмітити, що за 2 роки зменшилася частка і питома вага власного капіталу підприємства (за 2017 рік – на 100 тис. грн. (5,15% за питомою вагою), за 2018 рік – на 101 тис. грн. (6,44%)).

Зменшення суми кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги за 2017 рік на 13 тис. грн., але за 2018 рік ситуація погіршилася – кредиторська заборгованість зросла на 3 тис. грн.

Інша заборгованість за 2017 рік зменшилася на 14 тис. грн., за 2018 рік – на 28 тис. грн., що є досить рушійним кроком підприємства на шляху поліпшення свого фінансового стану.

Зменшення валюти балансу підприємства ТОВ «БМТ СПУТНІК» (2014 рік – на 125 тис. грн., 2015 – 126 тис. грн.) свідчить про загальне

зниження ділової активності підприємства.

Оцінка рентабельності підприємства розраховується за допомогою показників прибутковості підприємства (додаток Е).

Прибутковість основної діяльності свідчить, що на 1 грн. собівартості товару приходиться відповідно на початок і кінець 2018 років 1,91 грн. і 1,1 грн.

Оцінюючи прибутковість операційної діяльності видно, що з однієї гривні виторгу від реалізації товарів підприємство одержало на початок і кінець 2018 року відповідно 26,6 коп. і 2,6 коп. чистого прибутку (з урахуванням сплати податку на прибуток).

Дані розрахунків свідчать про збільшення оборотності активів підприємства (при порівнянні двох звітних періодів), тобто про більш ефективне їхнє використання. Тобто, кожна гривня активів приносила прибуток 6,5 коп. на початку року і 1,7 коп. наприкінці року.

Зменшення показників прибутковості діяльності підприємства у 2017 і 2018 роках свідчить про негативний момент діяльності підприємства, а пояснюється в першу чергу зменшенням чистого прибутку підприємства майже в 4 рази.

Аналіз фінансової стійкості довгострокової перспективи (додаток Е) дає наступні висновки.

Коефіцієнт власного капіталу показує ступінь захищеності кредиторів. Так, за 2017 рік коефіцієнт власного капіталу склав 26%, а за 2018 – 19%. Слід зазначити, що така ситуація є незадовільною для підприємства, оскільки оптимальним значенням вважається співвідношення 60:40 або 50:50. А зменшення за рік коефіцієнту власного капіталу вказує на погіршення ситуації.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу характеризує залежність підприємства від позикових коштів. Цей показник є оберненим до коефіцієнту власного капіталу, його відсоток досить високий: на 2017 рік – 74%, 2018 рік – 80%, що свідчить на значну залежність від кредиторів.

Коефіцієнт співвідношення власного і позикового капіталу показує, що в 2017 році позикового капіталу більше в 2 рази від власного, а в 2018 – в 4. Зростання цього показника свідчить про посилення залежності підприємства від кредиторів, тобто про зниження його фінансової стійкості.

Коефіцієнт залежності від довгострокових зобов'язань характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Цей показник зріс в динаміці (2017 рік – 3,8, 2018 рік – 5,1), що свідчить про зростання залежності підприємства від довгострокових зобов'язань, але слід зазначити, що ця залежність є незначною.

При аналізі фінансового стану підприємства слід також звернути увагу на показники фінансової стійкості короткострокової перспективи (додаток Д).

Величина власних оборотних коштів характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття поточних активів підприємства. Від'ємне значення цього показника показує, що підприємству не вистачить власних коштів для покриття поточної заборгованості. Зниження цього показника – негативна тенденція діяльності підприємства.

Для оцінки платоспроможності і фінансової стійкості не тільки розраховують співвідношення між поточними активами і поточними зобов'язаннями, але також визначають і їхню різницю. Різниця між поточними активами і поточними зобов'язаннями складає чистий робочий капітал підприємства. При порівнянні чистого робочого капіталу двох періодів видно, що він зменшився на 62 тис. грн., підтверджуючи погіршення фінансового стану підприємства.

Проведемо оцінку ліквідності підприємства (додаток Е). Ліквідність означає здатність перетворити актив у гроші швидко і без втрат його ринкової вартості.

Оцінюючи ліквідність підприємства, аналізують достатність поточних (оборотних) активів для погашення поточних зобов'язань – коефіцієнт поточної ліквідності, що показує здатність підприємства покрити

оборотними активами усі свої зобов'язання. У порівнянні з минулим звітним періодом коефіцієнт покриття у підприємства зменшився на 8%. Так, у 2017 році підприємство було здатне погасити зобов'язання за рахунок оборотних активів на 78%, а у 2018 році – на 70%. При подальшому зменшенні власних засобів підприємство може не розплатитися з кредиторами.

Коефіцієнт швидкої ліквідності показує, що у 2017 році підприємство було здатне виконати свої поточні зобов'язання за рахунок високоліквідних активів на 71%, а у 2018 – на 63%. Зниження цього показника вказує на погіршення ліквідності.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує здатність підприємства терміново розрахуватись з короткостроковими зобов'язаннями. Цей показник досить низький, і показує, що підприємство не матиме змогу терміново розрахуватися зі всіма своїми кредиторами.

Коефіцієнт оборотності запасів показує, скільки разів у середньому поповнювалися запаси підприємством протягом звітного періоду: у 2017 році – 1,2 рази, а в 2018 році – 5,8. Так, оборотність запасів за рік зросла майже в 4 рази. Така ситуація, зважаючи на те, що більшість запасів підприємства займають товари, які призначені для безпосереднього продажу, є для підприємства позитивною.

Оборотність дебіторської заборгованості показує, що в 2017 році в середньому дебіторська заборгованість протягом року перетворювалася у гроші – 0,2 рази, а в 2018 – 0,8. Зростання цього показника майже в 4 рази вказує на поліпшення платіжної дисципліни дебіторів.

Оборотність кредиторської заборгованості показує, скільки разів у середньому протягом звітного періоду підприємство розраховувалося зі своїми кредиторами: у 2017 році – 0,1 раз, у 2018 – 0,48. Зростання цього показника майже в 4 рази вказує на поліпшення платіжної дисципліни підприємства перед позичальниками.

Закінчити фінансовий аналіз підприємства ТОВ «БМТ СПУТНІК» можна прогнозом фінансової неплатоспроможності: згідно алгоритму

Альтмана та по Спрінгейту (додаток Е). Так, розрахунки показують, що імовірність банкрутства ТОВ «БМТ СПУТНІК» висока.

Отже, в результаті проведення фінансового аналізу розглянутого підприємства ТОВ «БМТ СПУТНІК» виявлені його сильні і слабкі сторони. Позитивне в діяльності підприємства можна відзначити різке збільшення обороту від реалізації послуг і товарів майже в 4 рази, однак, незважаючи на це чистий прибуток зменшився на 34 тис. грн. У якості негативного відзначається значне погіршення показників фінансової стійкості підприємства, зниження показників прибутковості підприємства і, як наслідок, зниження ліквідності підприємства в цілому (про що свідчать коефіцієнти: покриття, швидкої ліквідності, абсолютної ліквідності). Прогноз імовірності банкрутства підприємства ТОВ «БМТ СПУТНІК» висока, але така ситуація можлива при незмінному загальному становищі підприємства, і якщо підприємство обере стратегію поліпшення фінансового стану, то воно може вийти з погіршеного становища.

2.2 Організація та оцінка стану обліку кредиторської заборгованості товарних операцій на підприємстві

Під організацією бухгалтерського обліку розуміють систему умов та елементів побудови облікового процесу з метою отримання достовірної та своєчасної інформації про господарську діяльність підприємства і здійснення контролю за раціональним здійсненням розрахунків з різними контрагентами підприємства та дотриманням нормальної платіжної дисципліни. Її призначення – удосконалення та раціоналізація обробки інформації, розподілу робіт між персоналом бухгалтерії та наукова організація праці.

Також необхідно зазначити, що організація бухгалтерського обліку – це впорядкування, налагодження облікового процесу, за допомогою методів і

способів, які забезпечують оптимальне функціонування підприємства та його подальший розвиток.

Бухгалтерський облік на ТОВ «БМТ СПУТНІК» ведеться у відповідності із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [26]. Він організований з дотриманням вимог Закону, П(С)БО, а також у відповідності з використанням Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств й організацій [29] та Інструкції про застосування Плану рахунків [15]. Особливості організації облікової роботи даного підприємства відображені в Наказі про облікову політику (додаток Ж).

Головний бухгалтер підприємства розробляє наказ і несе відповідальність за його зміст. Наказ про облікову політику робить чинним документом підпис директора ТОВ «БМТ СПУТНІК». Цей документ протягом поточного фінансового року не змінюється, окрім умов, визначених на законодавчому рівні.

Основними задачами бухгалтерського обліку є ведення бухгалтерського, управлінського та податкового обліку (у відповідності до вимог ПКУ [24]) і складання фінансової звітності з метою надання внутрішнім та зовнішнім користувачам повної, правдивої і неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності і рухи коштів на основі таких принципів: обачності, повного висвітлення, послідовності, безперервності, нарахування і відповідності доходів і витрат, превалювання сутності над формою, фізичної собівартості, єдиного грошового вимірника, періодичності.

Питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його керівника відповідно до законодавства та установчих документів.

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності

протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несе власник, який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів.

Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку підприємство самостійно обирає форму його організації.

За ведення бухгалтерського, податкового та управлінського обліку на підприємстві відповідає головний бухгалтер, якому підпорядковуються працівники бухгалтерії.

Організаційна побудова апарату бухгалтерії – це форма поділу і кооперування праці, що включає поділ облікової роботи між бухгалтерами; вибір структури та форми апарату бухгалтерії, визначення його завдань, обов'язків і функцій, регламентацію облікового, контрольного і аналітичного процесів та роботи бухгалтерії.

Структурна побудова апарату бухгалтерської служби ТОВ «БМТ СПУТНІК» представлена на рис. 2.2.

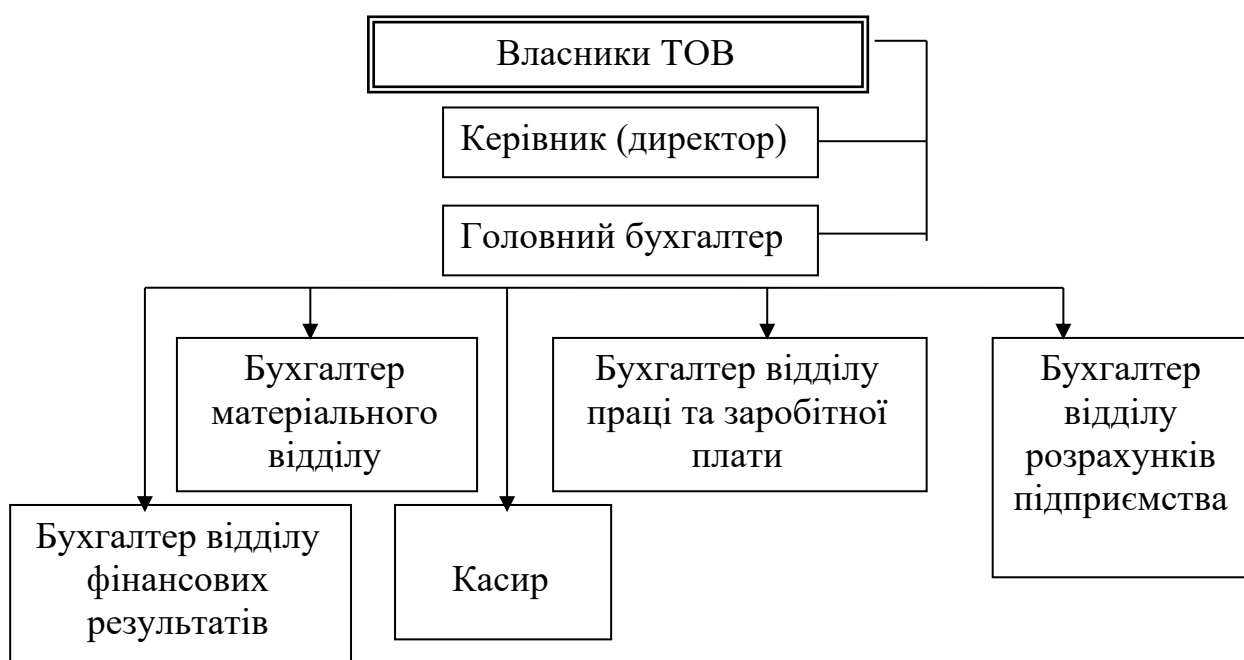

Рисунок – 2.2 Структурна побудова апарату бухгалтерської служби ТОВ «БМТ СПУТНІК»

На ТОВ «БМТ СПУТНІК» побудова бухгалтерського апарату має централізовану форму, коли весь апарат облікової служби як методично, так і адміністративно підпорядкований одному керівнику – Головному бухгалтеру, який в свою чергу звітує керівнику та власникам підприємства.

До функцій бухгалтерської служби підприємства, згідно Положення про бухгалтерську службу підприємства, входить:

- ведення бухгалтерського обліку відповідно до єдиних методологічних основ, встановлених Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність»;

- складання на основі даних бухгалтерського і податкового обліку управлінської, фінансової, податкової та статистичної звітності і подання її внутрішнім та зовнішнім користувачам у встановлений термін;

- відображення на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій відповідно до чинного законодавства на підставі наданих первинних документів;

- ведення податкового обліку у відповідності до вимог Податкового Кодексу України;

Підготовка пропозицій стосовно:

- визначення облікової політики, внесення змін до обраної облікової політики, вибору форми бухгалтерського обліку з урахуванням діяльності й технології обробки облікових даних;

- розробки системи і форм внутрішньогосподарського (управлінського) обліку і правил документообігу, додаткової системи рахунків і реєстрів аналітичного обліку, звітності;

- надання працівникам прав на підписання первинних і зведених облікових документів;

- вибору оптимальної структури, чисельності, підвищення професійного рівня працівників бухгалтерського обліку, забезпечення їх усіма необхідними довідковими матеріалами;

- поліпшення системи інформаційного забезпечення керування і

шляхів проходження обробленої інформації до виконавців;

- забезпечення збереження майна, раціонального й ефективного використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів;

- участь у проведенні економічного аналізу господарсько-фінансової діяльності з метою виявлення внутрішньогосподарських резервів підприємства;

- участь у підготовці заходів щодо запобігання нестачам, незаконній витраті коштів і товарно-матеріальних цінностей;

- участь у проведенні інвентаризацій і оформленні матеріалів, пов'язаних із нестачею, відшкодуванням втрат від нестач, крадіжок і псування активів та здійснення контролю за дотриманням встановлених правил проведення інвентаризації оборотних та необоротних активів, зобов'язань;

- нарахування і за узгодженням з керівником перерахування податків і зборів (обов'язкові платежі) у бюджети та державні цільові фонди і виконання робіт щодо розрахунків з іншими кредиторами;

- врахування результатів господарсько-фінансової діяльності підприємства відповідно до встановлених правил;

- здійснення нарахування заробітної плати на підставі поданих у встановленому порядку даних та роботи, пов'язані з виплатою заробітної плати;

- оформлення і передавання у встановленому порядку в архів відпрацьованих бухгалтерських документів.

Завдання і функції бухгалтерів в апараті бухгалтерської служби ТОВ «БМТ СПУТНІК» визначені у розпорядчих документах, що регламентують функціонування апарату управління і здійснення облікового процесу: Наказ про облікову політику підприємства (додаток Ж), Положення про бухгалтерську службу підприємства, Посадова інструкція.

Посадова інструкція – це документ, у якому зафіксовані завдання, функції, обов'язки, права і відповідальність посадової особи.

Посадова інструкція сприяє правильному вирішенню питань розподілу обов'язків між категоріями працівників, забезпечує єдність при розподілі їх посадових обов'язків і кваліфікаційних вимог, які до них пред'являються.

Дотримання посадової інструкції покладено в основу оцінки роботи посадової особи. При правильній системі оцінок і відповідних моральних та матеріальних заохоченнях така інструкція сприяє розвитку виробництва і ефективності праці.

Поряд з Наказ про облікову політику підприємства і посадовими інструкціями про роботу облікового апарату на підприємстві використовують графіки, які їх конкретизують і деталізують. Графіком заздалегідь визначаються види робіт, конкретні виконавці, запланований і фактичний терміни виконання.

Підприємство самостійно обирає форму бухгалтерського обліку з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних. На ТОВ «БМТ СПУТНІК» діє частково комп'ютеризована форма бухгалтерського обліку з використанням журналів-ордерів. Основними регістрами при цій формі обліку є:

- журнали – ордери, які ведуться по кредиту синтетичних рахунків і дебету кореспондуючих рахунків;

- реєстри аналітичного обліку – відомості, таблиці, книги і картки. Наприкінці місяця підсумкові дані кредитових оборотів із журналів-ордерів переносять до Головної книги, в якій підраховують обороти по дебету кожного рахунка.

- Головна книга, яку використовують для узагальнення даних журналів, взаємної перевірки зроблених записів по окремих рахунках і складання звітнього балансу.

Послідовність облікових записів при журнально-ордерній формі наведено на схемі (рис. 2.3).

Організовуючи облік з контрагентами на підприємстві, слід відмітити, що основними з них при здійсненні фінансово-господарської діяльності,

закупівлі предметів та засобів праці, тобто за товарними операціями, є постачальники та підрядники. При цьому постачальниками є юридичні чи фізичні особи, які здійснюють постачання товарно-матеріальних цінностей, що надають послуги, виконують роботи, а підрядниками є спеціалізовані підприємства або фізичні особи, які виконують будівельно-монтажні роботи при спорудженні об'єктів на підставі договорів підряду на капітальне будівництво.

Рисунок 2.3 – Схема ведення записів при журнально-ордерній формі обліку ТОВ «БМТ СПУТНІК»

Організація обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій, перш-за-все, має забезпечувати попередження прострочення кредиторської

заборгованості, своєчасну перевірку розрахунків з постачальниками та підрядниками. Тому процес організації обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками має складатися з таких етапів:

- укладання договорів;
- документування розрахунків з контрагентами;
- аналітичний облік розрахунків з постачальниками та підрядниками.

Схематично бухгалтерський облік кредиторської заборгованості з товарних операцій зображено в додатку И.

При плануванні облікового процесу першим зазначенням об'єкту є номенклатура даних.

Облікова номенклатура – це перелік господарських фактів про форму функціонування засобів підприємства, джерел їх виникнення, господарських операцій, а також результатів діяльності, що повинні знайти своє відображення в обліку.

Організація обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій на ТОВ «БМТ СПУТНІК» забезпечує своєчасну перевірку розрахункових операцій і попереджає прострочення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

Правильна організація обліку кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, своєчасне оформлення документації є гарантією збереження належних підприємству матеріальних цінностей. За це відповідають особи, які несуть матеріальну відповідальність на підставі підписаних договорів про матеріальну відповідальність.

Розглядаючи питання організації документування розрахунків з постачальниками та підрядниками, слід зазначити, що основними джерелами інформації для контролю розрахункових відносин служать первинні документи з обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками.

Всі розрахункові документи, які надає підприємство-постачальник покупцю на суму оплати за отриману продукцію, виконанні роботи, наданні послуги, повинні бути акцептовані, тобто на рахунку повинен стояти надпис

уповноваженої особи, яка засвідчує згоду прийняти рахунок до оплати. При організації обліку ці функції покладаються на бухгалтера розрахункового відділу.

Поряд з положенням про бухгалтерську службу, посадовими інструкціями про роботу облікового апарату на ТОВ «БМТ СПУТНІК» не менш важливим документом є Графік документообігу та технології оброблення бухгалтерських документів (додаток К), що є невід'ємною частиною Наказу про облікову політику.

Розглядаючи облік як технологічний процес, слід відзначити складові організації обліку: інформаційне, матеріально-технічне, кадрове та інше забезпечення здійснення цього процесу, а також управління ним.

За своїм характером технологія бухгалтерського обліку поділяється на три етапи доказовості: первинне спостереження, вторинне та третинне. Кожному етапу доказовості притаманні свої елементи й прийоми доказовості, а також відповідають наступні технологічні етапи: документування, поточний облік, узагальнюючий (підсумковий облік). Перелічені етапи є складовими технологічного процесу бухгалтерського обліку (додаток Л).

Таким чином, раціонально організований облік кредиторської заборгованості з товарних операцій на підприємстві має максимально полегшити роботу як бухгалтерів, так і ревізорів при проведенні перевірок фінансово-господарської діяльності підприємства. Саме тому організація обліку розрахунків з контрагентами передбачає організацію укладання договорів, документування розрахунків з постачальниками та підрядниками, аналітичний облік розрахунків з постачальниками та підрядниками. При цьому за кожне окреме питання мають відповідати визначені особи, а саме за якісне та своєчасне укладання договорів – головний бухгалтер, за оформлення бухгалтерських документів – розрахунковий відділ бухгалтерії. Проте слід враховувати, що організація обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій безпосередньо залежить від методики обліку

розрахунків з постачальниками та підрядниками.

2.3 Первинний облік кредиторської заборгованості з товарних операцій

Первинний облік – це початкова стадія облікового процесу. Вона характеризується складанням первинних документів суб'єкта господарювання. Вимоги, що висуваються до змісту та порядку реєстрації інформації в первинних документах, визначають вимоги до тих прийомів, якими реалізується функціональне призначення первинного обліку.

Кредиторська заборгованість за товари (роботи, послуги) виникає у зв'язку з тим, що момент отримання запасів від постачальника (момент переходу права власності) не співпадає з моментом оплати.

Перехід права власності від колишнього власника будь-якого майна до нового має бути оформлено юридично. Отже, при здійсненні купівлі товарно-матеріальних цінностей, тобто передачі права власності на них, укладається договір купівлі-продажу між покупцем та продавцем (постачальником чи підрядником). Згідно зі ст. 224 ЦКУ [43] під договором купівлі-продажу розуміють угоду, за якою одна сторона (продавець) зобов'язується передати іншій стороні (покупцю) певне майно у власність (для державного сектора – у повне господарське відання або в оперативне управління), при цьому покупець зобов'язується прийняти це майно і оплатити за нього певну грошову суму (ціну).

Згідно зі ст.153 Цивільного кодексу України будь-який договір вважається укладеним тільки з моменту, коли сторони дійшли згоди з усіх суттєвих його умов. Так, при укладенні договору купівлі-продажу товарно-матеріальних цінностей суттєвими умовами є їх ціна, якість, форма розрахунків тощо, а при укладенні договору підряду – обсяг та якість робіт, що виконуються, строки їх виконання.

На ТОВ «БМТ СПУТНІК» при здійсненні купівлі товарно-матеріальних цінностей, виконанні робіт чи наданні послуг заключають договір купівлі-продажу та договори підряду.

ЦКУ встановлені основні ознаки договору поставки, що містять достатньо критеріїв, які дозволяють відмежувати його від інших видів договорів купівлі-продажу, а також від інших суміжних договорів. Так, продавцем (постачальником) у договорі поставки (як і в договорі роздрібною купівлі-продажу) може бути лише підприємець – комерційна організація чи громадянин, який набув статусу приватного підприємця. Постачальник продає вироблені ним товари або товари, спеціально закуплені ним для продажу.

Другою основною ознакою договору поставки є мета придбання товару – за даним договором може купуватися товар лише з метою його подальшого використання в підприємницькій діяльності (наприклад, для промислової переробки і споживання, наступного продажу тощо) або для іншої діяльності, не пов'язаної з особистим, сімейним, домашнім чи іншим подібним використанням товару (наприклад, поставки продуктів харчування, одягу до військових частин). Проте переважна частина товарів, що передаються за договором поставки, використовується все ж таки саме в підприємницькій діяльності, тому і другою стороною договору – покупцем також, як правило, виступає суб'єкт підприємницької діяльності.

Крім перелічених ознак договору поставки, включення до його визначення вказівки про передачу товару продавцем (постачальником) у власність покупця у встановлений строк (строки) дозволяє виділити ще кілька особливостей цього договору:

– при укладенні даного договору умова про строк поставки товару набуває характеру істотної умови договору, і без досягнення між сторонами згоди щодо неї договір поставки не може вважатися укладеним;

– момент укладення договору, як правило, не відповідає моменту його виконання (оскільки товар, що підлягає поставці, може бути відсутній на

момент укладення договору);

– для поставки характерними є довготривалі відносини та виконання договору частинами (хоча за договором поставки й можливе передавання лише однієї речі, наприклад машинної установки, та одноразовий оптовий продаж товарів, проте найчастіше за даним договором товар постачається окремими партіями протягом тривалого періоду).

Таким чином, договір купівлі-продажу завжди є: оплатним – при набутті майна у власність покупець сплачує за нього продавцеві ціну, обумовлену в договорі; двостороннім – у кожній зі сторін виникають права та обов'язки (продавець зобов'язаний передати покупцеві товар і при цьому має право вимагати за це сплату певної ціни, а покупець повинен сплатити її, одночасно набуваючи право вимагати передачу йому проданого товару); консенсуальним – права та обов'язки виникають у сторін саме з моменту досягнення ними згоди щодо істотної умови договору (найменування товару, що становить предмет договору та його кількості) (ст. 657 ЦКУ).

За договором підряду одна сторона (підрядник) зобов'язується своїми силами та коштами на замовлення другої сторони (замовника) виконати та здати замовнику в установленій строк, визначений договором, роботи відповідно до проектно-кошторисної документації, а замовник зобов'язується передати підряднику затверджену проектно-кошторисну документацію, надати йому будівельний майданчик, прийняти закінчені будівництвом об'єкти та оплатити їх.

Договір підряду укладається в письмовій формі. Істотними умовами договору підряду є: найменування та реквізити сторін; місце та дата укладення договору підряду; предмет договору підряду; договірна ціна; строки початку та закінчення робіт; права та обов'язки сторін; порядок забезпечення виконання зобов'язань за договором підряду; умови страхування ризиків випадкового знищення або пошкодження об'єкта робіт; порядок забезпечення робіт проектною документацією, ресурсами та послугами; порядок залучення субпідрядників; вимоги до організації робіт;

порядок здійснення замовником контролю за якістю ресурсів; джерела та порядок фінансування робіт; порядок розрахунків за виконані роботи; порядок здачі-приймання закінчених робіт; гарантійні строки якості закінчених робіт, порядок усунення недоліків; відповідальність сторін за порушення умов договору підряду; порядок урегулювання спорів; порядок внесення змін до договору підряду та його розірвання.

У договорі підряду сторони можуть передбачати інші істотні для врегулювання взаємин умови.

При визначенні ціни в договорі сторонам логічно передбачити такі нюанси, як інфляційні процеси, можливість підвищення цін на вихідні матеріали, збільшення собівартості продукції, збільшення цін на послуги сторонніх організацій, якщо ці послуги «споживаються» виконавцем у процесі виконання договору. Однак на практиці так буває не завжди. Часто договір із цього приводу жодних застережень не містить. У таких випадках і виникають запитання щодо підвищення ціни після її встановлення.

Ст. 632 ЦКУ зазначено, що ціна в договорі встановлюється за домовленістю сторін. Зміна ціни після укладення договору допускається лише у випадках і на умовах, установлених договором або законом. Зміна ціни в договорі після його виконання не допускається.

Для того, щоб система контролю за укладанням договорів та виконанням його умов була ефективнішою, відповідальність за своєчасну і якісну підготовку необхідних матеріалів та оформлення договірних відносин, а також облік, реєстрацію, зберігання договорів рекомендується покладати на службу, відповідальну за підготовлення і оформлення договірних відносин відповідно до покладених на неї функцій – служба збуту, комерційна служба, служба матеріально-технічного забезпечення тощо.

Як відомо, про фізичне надходження товарів від постачальників свідчать такі документи:

– накладна – містить дані про найменування товару, одиницю виміру, кількість, ціну та загальну суму поставки;

– рахунок-фактура – містить інформацію про товар (найменування, одиниця виміру), кількість товару та ціну за одиницю, а також суму, виставлену постачальником до оплати;

– видаткова накладна на постачання – супровідний документ, що надається продавцем покупцеві і містить перелік товарів, їх кількість і ціну, за якою вони поставляються покупцеві, формальні особливості товару (колір, вага тощо), умови постачання і відомості про постачальника та одержувача;

– товарно-транспортна накладна – містить такі дані: про вантажоотримувача, про вантажовідправника, про автотранспорт, а також про вантаж (номенклатурний номер, код, номер преїскуранту, найменування вантажу, одиниця виміру, кількість, ціна, сума, які документи йдуть разом з вантажем, вид пакування тощо);

– податкова накладна – містить інформацію про контрагентів, форму проведених розрахунків, дату відвантаження або оплати товарів, номенклатуру поставки, одиницю виміру товару, кількість товару, ціна продажу одиниці без ПДВ, обсяг продажу без ПДВ, загальну суму коштів, що підлягає оплаті, сума ПДВ.

Законом № 643 (вступив в силу 29.07.2015) внесені значні зміни в ПКУ [24] щодо формування податкового зобов'язання та податкового кредиту з ПДВ.

Відповідно до п. 198.1 ст. 198 ПКУ до податкового кредиту відносяться суми податку, сплачені/нараховані у разі здійснення операцій з:

а) придбання або виготовлення товарів (у тому числі в разі їх ввезення на митну територію України) та послуг;

б) придбання (будівництво, спорудження, створення) необоротних активів, у тому числі при їх ввезенні на митну територію України (у тому числі у зв'язку з придбанням та/або ввезенням таких активів як внесок до статутного фонду та/або при передачі таких активів на баланс платника податку, уповноваженого вести облік результатів спільної діяльності);

в) отримання послуг, наданих нерезидентом на митній території

України, та в разі отримання послуг, місцем постачання яких є митна територія України;

г) ввезення необоротних активів на митну територію України за договорами оперативного або фінансового лізингу.

Датою віднесення сум податку до податкового кредиту вважається дата тієї події, що відбулася раніше:

– дата списання коштів з банківського рахунка платника податку на оплату товарів/послуг;

– дата отримання платником податку товарів/послуг (п. 198.2 ст. 198 ПКУ).

Податковий кредит звітного періоду визначається виходячи з договірної (контрактної) вартості товарів/послуг (у разі здійснення контрольованих операцій – не вище рівня звичайних цін, визначених відповідно до ст. 39 ПКУ) та складається з сум податків, нарахованих (сплачених) платником податку за ставкою, встановленою п. 193.1 ст. 193 цього Кодексу, протягом такого звітного періоду у зв'язку з:

– придбанням або виготовленням товарів (робіт, послуг);

– придбанням (будівництвом, спорудженням) основних фондів (основних засобів, у тому числі інших необоротних матеріальних активів та незавершених капітальних інвестицій у необоротні капітальні активи), у тому числі при їх імпорті (п. 198.3 ст. 198 ПКУ).

Нарахування податкового кредиту здійснюється незалежно від того, чи такі товари/послуги та основні фонди почали використовуватися в оподатковуваних операціях у межах господарської діяльності платника податку протягом звітного податкового періоду, а також від того, чи здійснював платник податку оподатковувані операції протягом такого звітного податкового періоду.

Відповідно до п. 198.5 ст. 198 ПКУ платник податку зобов'язаний нарахувати податкові зобов'язання виходячи з бази оподаткування, визначеної відповідно до п. 189.1 ст. 189 ПКУ, та скласти не пізніше

останнього дня звітнього (податкового) періоду і зареєструвати в Єдиному реєстрі податкових накладних в терміни, встановлені ПКУ для такої реєстрації, зведену податкову накладну за товарами/послугами, необоротними активами (для товарів/послуг, необоротних активів, придбаних або виготовлених до 1 липня 2015 року, – у разі, якщо під час такого придбання або виготовлення суми податку були включені до складу податкового кредиту), у разі якщо такі товари/послуги, необоротні активи призначаються для їх використання або починають використовуватися:

а) в операціях, що не є об'єктом оподаткування відповідно до статті 196 ПКУ (крім випадків проведення операцій, передбачених пп. 196.1.7 п. 196.1 ст. 196);

б) в операціях, звільнених від оподаткування відповідно до статті 197, підрозділу 2 розділу XX ПКУ, міжнародних договорів (угод) (крім випадків проведення операцій, передбачених пп. 197.1.28 п. 197.1 ст. 197 ПКУ);

в) в операціях, що здійснюються платником податку в межах балансу платника податку, у тому числі передача для невиробничого використання, переведення виробничих необоротних активів до складу невиробничих необоротних активів;

г) в операціях, що не є господарською діяльністю платника податку.

Таким чином:

– підприємство відображає податковий кредит з ПДВ по придбаних товарах/послугах, необоротних активах на підставі всіх податкових накладних (незалежно від того, чи такі товари/послуги та основні фонди почали використовуватися в оподатковуваних операціях у межах господарської діяльності платника податку протягом звітнього податкового періоду, а також від того, чи здійснював платник податку оподатковувані операції протягом такого звітнього податкового періоду);

– якщо придбані та/або виготовлені товари/послуги, необоротні активи частково використовуються в оподатковуваних операціях, а частково – ні, Підприємство нараховує податкові зобов'язання з ПДВ та складає не пізніше

останнього дня звітнього (податкового) періоду і реєструє зведену податкову накладну в Єдиному реєстрі податкових накладних на загальну суму частки сплаченого (нарахованого) податку під час їх придбання або виготовлення, яка відповідає частці використання таких товарів/послуг, необоротних активів в неоподатковуваних операціях.

Підставою для оплати виконаних робіт (наданих послуг) є акт приймання виконаних робіт, який містить дані про замовника та підрядника, обґрунтування для виконання робіт, найменування робіт, одиниця виміру та кількість, обсяг виконаних робіт в гривнях, трудозатрати в людино-годинах, а також загальну кількість прямих витрат, загально виробничих витрат, адміністративних витрат, розмір прибутку.

В свою чергу підставою для виконання робіт та складання акту приймання виконаних робіт є кошторис, який містить дані про обсяг виконуючих робіт, обсяг прямих, загально виробничих, розмір очікуемого прибутку.

Після того, як товари отримані або послуги виписані, покупець (замовник), покупець надає своєму банку платіжне доручення на оплату придбаного товару (виконаних робіт, наданих послуг) і отримує виписку уповноваженого банку про списання грошових коштів з поточного рахунку.

Платіжні документи (платіжні вимоги-доручення, платіжні вимоги, векселя, чеки тощо) використовуються підприємством при безготівковій формі розрахунків з постачальниками та підрядниками. Форми і порядок розрахунків регламентує Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті №22.

Відповідальність за правильність заповнення реквізитів розрахункового документа несе особа, яка його оформила.

Розрахункові документи, що подаються клієнтами до банку в паперовій формі, мають відповідати вимогам установлених стандартів і містити, залежно від їхньої форми, такі реквізити: назву підприємства; номер документа; число, місяць, рік його виписування (число і рік зазначають

цифрами, місяць – літерами); назви платника і одержувача коштів, його ідентифікаційні коди платника і одержувача коштів; назви банків платника і одержувача, їх місцезнаходження та умовні номери МФО, суму платежу цифрами і прописом; призначення платежу, посилання на документ, на підставі якого здійснюється операція (договір, рахунок, товарно-транспортний документ та ін.) тощо.

Якщо хоча б один із зазначених реквізитів не вказано або вказано не повністю, банк такий документ до виконання не приймає.

У разі, якщо оплата товару (робіт, послуг) проводиться готівкою через підзвітну особу, то заповнюють видатковий касовий ордер на видачу готівки з каси під звіт та підзвітною особою заповнюється звіт про використання готівки, виданої на відрядження або під звіт. До звіту додаються квитанції, чеки електронних контрольних-касових апаратів, копії чеку з відміткою «сплачено» та інші виправдовуючі документи.

При розрахунках з іноземними постачальниками та підрядниками підставою для обліку та руху імпортованих товарів є документи іноземних постачальників, транспортно-експедиційних компаній по вантажно-розвантажувальних і транспортних послугах, документи, які підтверджують витрати по зберіганню товару, розрахункові документи про сплату мита, зборів і податків.

Оприбуткування імпортованих товарів на складі покупця проводиться на підставі зовнішньоекономічного договору купівлі-продажу, вантажної митної декларації, приймального акту і акту експертизи торгово-промислової палати, комерційних документів (рахунків-фактур-invoice, що підтверджують митну вартість товару); транспортних накладних (СМР, залізничної накладної, авіа накладної, коносаменту, товарно-транспортної накладної, пакувальних листів). При купівлі товару за іноземну валюту обов'язково повинна складатись довідка бухгалтерії про наявність курсових різниць при перерахуванні заборгованості.

Отже, якщо підприємство вирішило придбати ті чи інші товарно-

матеріальні цінності, то про таку подію свідчать два різні документи:

- банківський (касовий) документ про оплату їх вартості;
- рахунок постачальника (накладна), який свідчить про надходження матеріалів від постачальника.

Проте, слід відмітити, що банківський документ про оплату хоча й містить відомості про конкретний товар, однак не свідчить про фізичне надходження цих товарів, так само як накладна про надходження або рахунок постачальника не свідчить про оплату вартості поставлених матеріалів покупцем.

Від того, наскільки чітко буде дотримано порядку приймання продукції та наскільки ідентичними виявляться дані про кількість і якість поставленого товару, відображені у відвантажувальних документах, до його фактичної кількості та якості, залежить правильність відображення господарських операцій у податковому та бухгалтерському обліку підприємства.

Ст. 689 ЦКУ [43] зобов'язує покупця вжити всіх необхідних з його боку заходів для забезпечення передачі та отримання товару, якщо інше не встановлено договором чи актами цивільного законодавства.

Документи, які застосовуються при виявленні порушень та розбіжностей при розрахунках з постачальниками та підрядниками представлені в додатку М.

До претензії повинні бути додані всі документи, необхідні для її розгляду. Підприємство, до якого надсилається претензія, повинно її розглянути у встановленні терміни і надіслати відповідь на претензію. У випадку безпідставної повної або часткової відмови постачальника, а також залишеної без відповіді претензії, пред'явленої підприємством, проводиться підготовка матеріалів для пред'явлення позову. Позовна заява подається до господарського суду у письмовій формі та підписується керівником підприємства. Претензія щодо сплати неустойки за недопоставку продукції складається наступним чином: вказується, яку кількість товару було фактично поставлено, на яку суму необхідно допоставити та яку суму

неустойки перерахувати на рахунок покупця. Претензія щодо сплати вартості забракованої продукції містить дані не лише про суму неустойки, суму браку, а й інформацію про те, у якому стані товари надійшли, у якій кількості.

Слід зазначити, що при пред'явленні претензій складається рекламацийний акт, який містить наступні реквізити: особи, які беруть участь у прийманні; дата, час початку і закінчення приймання; місце складання акту; номер контракту; найменування та адреса постачальника; найменування товару; номер накладної та інших документів; найменування покупця; невідповідність якості чи комплектності; стан тари тощо.

На практиці бувають випадки, коли підприємство списує кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги.

Згідно з п. 5 П(С)БО 11 «Зобов'язання» [32], якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду. Так, під словами «не підлягає погашенню» слід мати на увазі випадок, коли є 100-відсоткова впевненість у тому, що заборгованість уже не погашатиметься. Зокрема, така впевненість може бути в одному з 3-х випадків.

Перший випадок – спливу строк позовної давності й прийнято рішення не погашати борг після його закінчення.

Після спливу строку позовної давності боржник може бути впевненим, що кредитор не зможе звернутися до суду з вимогою про погашення заборгованості (ч. 1 ст. 256 ЦКУ [43]). Це означає, що погашення такої заборгованості вже не є обов'язком боржника. З огляду на зазначене, боржник може або розрахуватися з кредитором за такими зобов'язаннями, або ж прийняти рішення про їх непогашення. Тож упевненість щодо непогашення кредиторської заборгованості настане, лише якщо підприємство після спливу строку позовної давності документально оформить рішення не погашати такої кредиторки – складається наказ чи інший розпорядчий документ. Такий документ надасть право бухгалтеру на підставі бухгалтерської довідки списати кредиторку за проводкою Д-т 63 К-т 717.

Важливо правильно розрахувати строк позовної давності. Так, строк позовної давності може мати загальну та спеціальну тривалості. Згідно зі ст. 257 ЦКУ [43], загальна позовна давність становить 3 роки, а спеціальна може бути менш або більш тривалою порівняно із загальною (ст. 258 ЦКУ). Зазначимо: у діяльності підприємства трапляється застосування спеціальної позовної давності тривалістю 1 рік, зокрема, до вимог:

- про стягнення штрафу, пені, неустойки (п. 1 ч. 2 ст. 258 ЦКУ), які в боржника відображаються проводкою Д-т 948 К-т 685;

- у зв'язку з недоліками товару (п. 4 ч. 2 ст. 258 ЦКУ), що в боржника відображаються проводкою Д-т 704 К-т 685 (повернення товарів);

- про відшкодування збитків у зв'язку з пошкодженням речі, котра була передана в користування за договором найму (оренди) (ч. 1 ст. 786 ЦКУ) – Д-т 949 К-т 685.

Згідно зі ст. 253 ЦКУ, перебіг строку позовної давності розпочинається з наступного дня після відповідної календарної дати чи настання події, із якою пов'язаний його початок. Зокрема така подія може настати в день, коли особа дізналася (або могла дізнатися) про порушення власного права чи про особу, котра його порушила (ч. 1 ст. 261 ЦКУ).

Водночас початок перебігу строку позовної давності також залежить від умов договору, укладеного між боржником і кредитором, щодо строків виконання зобов'язання.

Так, у разі якщо зобов'язання має визначений строк виконання (у договорі чітко зазначено, до якої дати чи в який строк сторони повинні виконати свої зобов'язання), то перебіг позовної давності розпочинається зі спливом строку виконання (ч. 5 ст. 261 ЦКУ). Тобто фактично перебіг позовної давності розпочинається з дня, наступного за останнім днем, у який відповідне зобов'язання мало бути виконано.

Другий випадок – ліквідація юридичної особи – кредитора, якщо не допускається правонаступництво за цим зобов'язанням.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 609 ЦКУ та ч. 3 ст. 205 ГКУ [11],

господарське зобов'язання припиняється, і його виконання стає неможливим у разі ліквідації суб'єкта господарювання, якщо не допускається правонаступництво за цим зобов'язанням. Тобто з моменту припинення юридичної особи-кредитора зобов'язання перед таким кредитором також припиняється. Отже, таке зобов'язання може бути списано з обліку через неможливість його погашення навіть до того, як сплине строк позовної давності.

Зазначимо: згідно із ч. 2 ст. 104 ЦКУ та ч. 5 ст. 91 ГКУ, юридична особа вважається такою, що припинилася, із дня внесення до Єдиного державного реєстру запису про її припинення.

Тож офіційним підтвердженням ліквідації кредитора буде витяг із ЄДР, який реєстраційний орган може надавати всім зацікавленим особам у строк, що не повинен перевищувати 5-ти робочих днів із дати надходження запиту відповідно до ст. 20 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15.05.2003 р. № 755-IV. Інформацію з ЄДР можна отримати і в електронному вигляді через офіційний веб-сайт розпорядника ЄДР і веб-сайт технічного адміністратора ЄДР.

На підставі витягу з ЄДР керівник підприємства – боржника повинен видати наказ про списання кредиторської заборгованості, а бухгалтер – скласти бухгалтерську довідку.

Третій випадок – прощення боргу.

Однією з підстав для списання кредиторської заборгованості може бути й припинення зобов'язання внаслідок звільнення (прощення боргу) кредитором боржника від його обов'язків, якщо це не порушує прав третіх осіб щодо майна кредитора (ст. 605 ЦКУ). Припинення зобов'язань прощенням боргу не передбачає будь-яких законодавчих вимог стосовно документального оформлення такої процедури. Тож цю операцію може посвідчувати додаткова угода до договору, за яким визнавалися зобов'язання, що прощаються, або ж відповідні листи й повідомлення кредитора, де він повідомляє про таке боржника. Ці ж документи можуть

бути підставою для списання кредиторської заборгованості.

Під час списання кредиторської заборгованості, за п. 5 П(С)БО 11 [32], в обліку визнають доходи. При цьому ознаки визнання доходів за такою операцією виникають, і відповідно до норм п. 5 П(С)БО 15 «Дохід» [33] – зменшуються зобов'язання та збільшуються активи підприємства.

Зазначимо: у дохід потрапить уся сума зобов'язань з урахуванням вхідного ПДВ.

Із 2015 року в ПКУ [24] вже не має таких понять, як податкові витрати й доходи, а об'єкт обкладення податком на прибуток визначається шляхом коригування бухгалтерського фінансового результату до оподаткування на різниці, передбачені р. III ПКУ.

З огляду на зазначене, доходимо таких висновків:

– коригування фінрезультату до оподаткування на суму кредиторської заборгованості р. III ПКУ не передбачено. Тобто операції з її списання визначаються відповідно до П(С)БО. Тож дохід від списання кредиторки врахується у фінрезультаті до оподаткування, а той, своєю чергою, – в об'єкті обкладення податком на прибуток;

– умови визнання заборгованості безнадійною, передбачені пп. 14.1.11 ПКУ, якщо керуватися логікою, не поширюються на податково-прибутковий облік списання кредиторки. Це пов'язано з тим, що р. III ПКУ не передбачає жодних коригувань у частині списання кредиторки – податковий облік повністю збігається з бухгалтерським обліком. А тому, навіть якщо в розумінні пп. 14.1.11 ПКУ така заборгованість не визнаватиметься безнадійною, то на об'єкт обкладення податком на прибуток це жодним чином не вплине.

Перехідні правила: пп. 1.1 п. 17 підрозділу 4 р. XX ПКУ передбачає коригування фінансового результату до оподаткування в частині кредиторської заборгованості покупця за отримані товари, судові заходи щодо стягнення якої було розпочато ще до 01.01.2015 р.

Так, до 01.01.2015 р., згідно з пп. 159.1.2 ПКУ, у редакції, чинній до

01.01.2015 р., платник податку на прибуток – покупець (кредитор) був зобов'язаний зменшити витрати на суму заборгованості, за якою судом було прийнято рішення про її виконання (стягнення) або вчинено виконавчий напис нотаріуса. Тобто сума такої заборгованості збільшувала об'єкт обкладення податком на прибуток.

Таке ж спецправило вирішили перенести й до нової редакції Податкового кодексу. Зокрема пп. 1.1 п. 17 підрозділу 4 р. XX ПКУ передбачає: платник податку – покупець (кредитор) зобов'язаний збільшити фінрезультат до оподаткування після 1 січня 2015 року на вартість заборгованості, визнану судом або за виконавчим написом нотаріуса, у податковому періоді, на який припадає день набрання законної сили рішенням суду про визнання (стягнення) заборгованості (її частини) або вчинення нотаріусом виконавчого напису.

Отже, якщо після 01.01.2015 р. боржник погашає суму визнаної заборгованості або її частину (самостійно чи за процедурою примусового стягнення), і при цьому вона була раніше віднесена на зменшення податкових витрат згідно з пп. 159.1.2 ПКУ в редакції, що діяла до 01.01.2015 р., то такий боржник має право зменшити фінрезультат до оподаткування на суму заборгованості (її частини) за наслідками податкового періоду, на який припадає таке погашення.

Це зменшення фінрезультату до оподаткування потрапить до рядка з кодом 4.2.8 «Сума погашеної платником-покупцем заборгованості (її частини) (абзац перший підпункту 1.2 пункту 17 підрозділу 4 розділу XX Податкового кодексу України)» додатка РІ Податкової декларації з податку на прибуток, затвердженої наказом Мінфіну України від 20.10.2015 р. № 897, і через нього вплине на значення рядка І «Різниця, які виникають відповідно до Податкового кодексу України (+, -)»декларації.

Під час списання кредиторської заборгованості (за якою минув строк позовної давності, так і в разі ліквідації кредитора) коригувати податковий кредит не потрібно. Із такою позицією погоджуються й служителі Феміди

(див., наприклад, ухвалу ВАСУ від 19.04.2016 р. № К/800/51839/15).

Таким чином, методика документування операцій з обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій полягає у тому, що на підставі укладеного договору чи гарантійного листа, постачальник відвантажує товари (підрядник виконує роботи або надає послуги). При цьому при поставці товарів документами постачальника на оплату є накладні, податкові накладні, товарно-транспортні накладні, рахунки, а при виконанні робіт чи наданні послуг – акти приймання виконаних робіт, кошториси тощо. Покупець, в свою чергу, оприбутковує отримані товари та вказаним у договорі шляхом (з використанням платіжних документів чи готівкою) оплачує вартість товарів (робіт, послуг).

2.4 Поточний облік кредиторської заборгованості з товарних операцій

Поточний облік – це другий етап облікового процесу, під яким розуміють обробку, реєстрацію і запис даних первинного (складського) обліку, тобто носіїв інформації, в облікові реєстри, групування та перегрупування їх з метою одержання результативної інформації.

На етапі поточного обліку вся інформація, що зібрана на первинному етапі обліку та відображена в первинних документах ТОВ «БМТ СПУТНІК» відображається в реєстрах обліку. До даних реєстрів відносяться реєстри аналітичного обліку (відомості по рахунках), реєстри синтетичного обліку (журнали-ордери по рахунках), оборотно-сальдові відомості та Головна книга.

Облікові реєстри складаються щомісяця, підписуються виконавцями та головним бухгалтером або особою, на яку покладено ведення бухгалтерського обліку підприємства.

Розрахунки за кредиторською заборгованістю з товарних операцій

відображаються на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

Аналітичний облік за рахунком 63 на ТОВ «БМТ СПУТНІК» ведеться за кожним платіжним документом та постачальником лінійним методом за кожною позицією.

Оскільки аналітичний облік передбачає облік розрахунків з постачальниками та підрядниками в розрізі кожного документа на сплату окремо за кожним постачальником та підрядником, то при виявленні арифметичних помилок буде досить легко відстежити за даними рахунків постачальників та реєстрів аналітичного чи синтетичного обліку допущені помилки.

Необхідно відмітити, що аналітичний облік розрахунків з контрагентами ведеться також окремо за кожним постачальником та підрядником в розрізі кожного документа на сплату. Саме таким чином на ТОВ «БМТ СПУТНІК» організований аналітичний облік, тобто окремо виділяються постачальники або підрядники.

Слід також зазначити, що аналітичний облік ведеться в розрізі валюти, обумовленої в договорі. Аналітичний облік розрахунків по імпортних операціях можна здійснювати в розрізі країн, а всередині їх – в розрізі постачальників або номерів контрактів. В будь-якому випадку повинен бути забезпечений чіткий контроль своєчасності розрахунків по кожній поставці товарів.

На ТОВ «БМТ СПУТНІК» обсяг документообороту невеликий, тому використання вищезазначеного способу запису операцій за кожним документом легко практикується в аналітичному обліку.

Для синтетичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками використовується рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», а також його субрахунки 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» та 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками».

На ТОВ «БМТ СПУТНІК» до рахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними

постачальниками та підрядниками» було відкрито субрахунки третього порядку: 631.1 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»; 631.2 «Розрахунки з вітчизняними підрядниками».

Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» в Плані рахунків – пасивний рахунок. Рахунок 63 кредитується на суми виникнення зобов'язань, що дорівнюють вартості товарно-матеріальних цінностей, які приймають на баланс, робіт, послуг, у кореспонденції з рахунками цих цінностей. Дебетується рахунок 63 на суми виконання (погашення) зобов'язань найчастіше в кореспонденції з рахунками обліку коштів або з рахунками обліку авансів виданих; в окремих випадках – в кореспонденції з рахунками обліку підзвітних сум, якщо закупівля провадиться готівкою через посередництво осіб, притому лише у випадках, коли підзвітній особі доручають тільки здійснити оплату.

Розрахункові операції відображаються на рахунку 63 за рис. 2.4:

Розрахунки з постачальниками та підрядниками	
Дебет	Кредит
Вибуття активу з балансу (-) (оплата)	Надходження активів на баланс (+) (оприбуткування)

Рисунок 2.4 – Схема відображення розрахункових операцій на рах. 63

Загальна сума товарно-матеріальних цінностей за документами, не оплаченими як в поточному місяця, так і в наступних, повинна відповідати кредитовому сальдо рахунку 63.

Дебетове сальдо рахунку 63 показує, що платіжні документи оплачені, а товарно-матеріальні цінності не отримані. Це сальдо відображається в активі балансу у відповідній статті.

Бухгалтерський облік ведеться в журналі-ордері за рахунком 63. В цьому журналі зосереджені операції за шаховим методом по дебету та

кредиту рахунку 63 та за дебетом і кредитом відповідних рахунків, на яких враховуються кошти та матеріали.

Із журналу-ордеру по рахунку 63 загальний кредитовий та дебетовий обороти переносяться до Головної книги.

Відображення операцій з розрахунків з постачальниками на ТОВ «БМТ СПУТНІК» за листопад 2018 року за даними журналу-ордеру по рахунку 631.1 (додаток Н) наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Синтетичний облік розрахунків з постачальниками на ТОВ «БМТ СПУТНІК» за листопад 2018 року

Зміст операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
	Дебет	Кредит	
Отримані сировина і матеріали від постачальників	201	631.1	5561,70
Отримане паливо від постачальників	203	631.1	434,75
Отримані запасні частини від постачальників	207	631.1	763,90
Відображено податковий кредит з ПДВ	644	631.1	1352,07
Проведено розрахунки з постачальниками по безготівковому розрахунку	631.1	311	10405,60
Проведено розрахунки з постачальниками готівкою	631.1	301	4800,00

Відображення операцій з розрахунків з підрядниками на ТОВ «БМТ СПУТНІК» за листопад 2018 року за даними журналу-ордеру по рахунку 631.2 (додаток Н) наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Синтетичний облік розрахунків з підрядниками на ТОВ «БМТ СПУТНІК» за листопад 2018 року

Зміст операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
	Дебет	Кредит	
Відображений виконаний підрядником капітальний ремонт	15	631.2	7600,00
Списано вартість послуг на виконання поточного ремонту	23	631.2	2700,00
Відображено податкові зобов'язання з ПДВ	644	631.2	1960,00
Проведено розрахунки з постачальниками по безготівковому розрахунку	631.2	311	11357,80

Зміни курсу валюти в період між датою здійснення господарської

операції і датою розрахунку по зобов'язаннях, що впливають з цієї операції, призводять до виникнення курсової різниці. Заборгованість в іноземній валюті перед нерезидентом України повинна перераховуватися на кожне перше число наступного місяця за курсом НБУ, що діє на останнє число звітного місяця.

Для відображення в обліку втрат від курсових різниць керуються нормами П(С) БО №21 «Вплив змін валютних курсів» [35]. Для відображення позитивних курсових різниць використовують рахунок 714 «Дохід від операційної курсової різниці», а для відображення негативної курсової різниці використовується субрахунок 945 «Втрати від операційної курсової різниці». Всі доходи і втрати від курсових різниць, які накопичуються на даних субрахунках протягом проведення розрахунків з постачальниками та підрядниками, списуються на фінансові результати – рахунок 791 «Результат основної діяльності».

Слід зазначити, що на ТОВ «БМТ СПУТНІК» за 2018 рік не було здійснено розрахунків за кредиторською заборгованістю з товарних операцій з іноземними постачальниками та підрядниками. Типова кореспонденція рахунків з відображення операцій з іноземними постачальниками та підрядниками наведена в додатку П.

Відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій по невідфактурованих поставках і виробничих запасах, що знаходяться в дорозі, має ряд особливостей. Невідфактурованою вважається поставка матеріальних цінностей від постачальника до пред'явлення розрахункового документу, на підставі якого здійснюється оплата. У цьому випадку матеріальні цінності оприбутковують за купівельними (обліковими) цінами. Випадків невідфактурованих поставок на ТОВ «БМТ СПУТНІК» за 2018 рік не було. При надходженні розрахункового документу від постачальника раніше зроблений запис вартості матеріальних цінностей сторнують і здійснюють додатковий запис на суму рахунку, що пред'явлений до оплати.

Таким чином, аналітичний облік розрахунків з постачальниками та

підрядниками передбачає заповнення облікових реєстрів, таких як відомісті в розрізі окремих постачальників та підрядників, документів на сплату, країн, валюти тощо. Щодо синтетичного обліку, то використовуються рахунки та субрахунки як класу «Зобов'язання» (рахунок 63, 64), так і класу «Кошти, розрахунки та інші активи» (рахунки 30, 31).

2.5 Підсумковий облік кредиторської заборгованості з товарних операцій

Підсумковий облік – це заключний етап, який можна охарактеризувати як упорядковану сукупність операцій з формувань показників, що відображують результати виробничої і господарської діяльності підприємства за певний період.

Дані первинного та поточного обліку узагальнюють в системі підсумкового обліку, що являє собою систему показників фінансової звітності.

У відповідності до вимог ст. 10 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [26] для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка.

Головним нормативно-правовим документом, який регулює практично всі питання проведення інвентаризації на підприємствах в Україні, є Положення про інвентаризацію активів і зобов'язань [30].

Під інвентаризацією активів та зобов'язань прийнято розуміти обов'язковий, передбачений законом спосіб їх перевірки та документального підтвердження, який необхідний для забезпечення достовірності даних бух. обліку та фінансової звітності. Під час інвентаризації перевіряються і

документально підтверджуються всі активи та зобов'язання підприємства: їх стан, відповідність критеріям визнання та оцінка.

Положенні №879 визначає наступні терміни проведення інвентаризацій для зобов'язань – термін 3 місяці.

До складу інвентаризаційної комісії обов'язково повинні потрапити представники адміністрації підприємства (директор або його заступник), представник бухгалтерської служби, а також фахівці підприємства, які знають суть об'єкта інвентаризації, ціни та первинний облік (це можуть бути технологи, механіки, інженери).

Сигналом до початку інвентаризації є відповідний наказ (розпорядження) керівника підприємства на проведення інвентаризації (додатку Р).

Далі відповідно до п. 5 розділу II Положення №879 всі об'єкти, які підлягають інвентаризації, повинні бути підготовлені до її проведення.

На цьому етапі відбувається обробка первинних документів на дату проведення інвентаризації. Тут мова йде про тих документах, які свідчать про зміни в зобов'язаннях підприємства, але з тих чи інших причин поки що не відображені в бухгалтерському синтетичному обліку (в проводках і регістрах). По суті, для бухгалтерської служби ці документи є підставою для визначення залишків зобов'язань на початок інвентаризації за обліковими даними.

МВО повинна підтвердити, що до початку інвентаризації всі прибуткові і видаткові документи на зобов'язання здані в бухгалтерію, всі цінності, що надійшли під їх відповідальність, оприбутковані, а вибулі списані. Як правило, така розписка є частиною інвентаризаційного опису.

Під час інвентаризації зобов'язань перевіряються і документально підтверджуються їх стан, відповідність критеріям визнання та оцінка. При цьому забезпечуються перевірка повноти відображення зобов'язань.

Інвентаризація кредиторської заборгованостей полягає у звірці документів і записів у реєстрах обліку і перевірці обґрунтованості сум,

відображених на відповідних рахунках, та оформлюється актом інвентаризації (додаток С).

При інвентаризації усім кредиторам підприємства повинні передати виписки з аналітичних рахунків про їх заборгованість, які пред'являються інвентаризаційній комісії (робочій інвентаризаційній комісії) для підтвердження реальності заборгованості. Підприємства-кредитори мають підтвердити заборгованість або заявити свої заперечення.

В окремих випадках, коли до кінця звітного періоду розбіжності не усунені або залишились нез'ясованими, розрахунки з кредиторами відображаються кожною стороною в сумах, що впливають із записів у бухгалтерському обліку і визнаються нею правильними.

Кредиторська заборгованість перевіряється щодо дотримання строку позовної давності, обґрунтованості сум, які обліковуються на рахунках обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками.

В акті інвентаризації вказуються найменування проінвентаризованих субрахунків і суми виявленої неузгодженої кредиторської заборгованості

До акта інвентаризації розрахунків додається довідка про кредиторську заборгованість, щодо яких строк позовної давності минув, із зазначенням найменування і місцезнаходження таких дебіторів або кредиторів, суми, причини, дати і підстави виникнення заборгованості.

В акті інвентаризації кредиторської заборгованості, строк позовної давності якої минув і яка планується до списання. В бюджетних установах такий акт затверджується керівником бюджетної установи.

Висновки щодо виявлених розбіжностей між фактичними даними зобов'язань і даними бухгалтерського обліку, наведені у звіряльних відомостях, та пропозиції щодо їх урегулювання відображаються в протоколі, що складається інвентаризаційною комісією після закінчення інвентаризації.

У протоколі відповідно до п. 1 р. IV Положення № 879 наводять:

- причини невідповідності даних зобов'язань;
- іншу інформацію, що є істотною для прийняття рішень щодо

визнання й оцінки зобов'язань та розкриття відповідної інформації у фінансовій звітності.

Результати інвентаризації на підставі затвердженого протоколу інвентаризаційної комісії відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності того звітного періоду, у якому закінчена інвентаризація.

Відповідно до п. 4 р. IV Положення №879 виявлені під час інвентаризації розбіжності між фактичною наявністю зобов'язань та даними бухгалтерського обліку регулюються в судовому порядку.

Після підтвердження даних інвентаризації по зобов'язанням, у фінансовій звітності кредиторська заборгованість з товарних операцій відображається у формі 1 «Баланс (звіт про фінансовий стан)» у пасиві, розділ III «Поточні зобов'язання і забезпечення», рядок 1615 «Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги».

2.6 Удосконалення обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій на підприємстві

Товарна кредиторська заборгованість може бути як позитивним елементом фінансово-господарської діяльності, так і негативним. Порівняно із зобов'язаннями за отриманими кредитами банків, вексями, облігаціями, вона є «дешевою» заборгованістю.

Також виникає можливість користуватися коштами інших підприємств. З іншого боку, якщо величина кредиторської заборгованості є досить великою, то відбуватиметься зниження платоспроможності суб'єктів господарювання. Це може стати причиною відмови інших підприємств та фінансових структур від співпраці.

Формуванню взаємовідносин і відповідних розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками передуює процес їх пошуку підприємством.

Остаточний вибір постачальника чи підрядника є також нелегким завданням. В додатку Т зображено ряд умов, які потрібно враховувати при виборі постачальників та підрядників, запропоновані Югас Е.Ф. [44].

Облік розрахунків з товарних операцій бухгалтерія ТОВ «БМТ СПУТНІК» веде на пасивному синтетичному рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». Однак, як свідчить практика, рахунок 63 не дозволяє отримувати оперативну інформацію для управління фінансово-розрахунковими операціями, оскільки не показує заборгованості за кожним договором, не характеризує поточну заборгованість, термін сплати якої ще не настав, а яка вже – прострочена.

В табл. 2.5 запропоновано групування рахунків за виконанням умов погашення заборгованості перед постачальниками та підрядниками.

Таблиця 2.5 – Запропоновані рахунки обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками ТОВ «БМТ СПУТНІК»

Рахунок обліку	Субрахунок першого порядку	Субрахунок другого порядку
63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	631.1 «Заборгованість перед вітчизняними постачальниками, термін сплати якої ще не настав»
		631.2 «Відстрочена заборгованість перед вітчизняними постачальниками»
		631.3 «Прострочена заборгованість перед вітчизняними постачальниками»
	632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»	632.1 «Заборгованість перед іноземними постачальниками, термін сплати якої ще не настав»
		632.2 «Відстрочена заборгованість перед іноземними постачальниками»
		632.3 «Прострочена заборгованість перед іноземними постачальниками»
	633 «Розрахунки з вітчизняними підрядниками»	633.1 «Заборгованість перед вітчизняними підрядниками, термін сплати якої ще не настав»
		633.2 «Відстрочена заборгованість перед вітчизняними підрядниками»
		633.3 «Прострочена заборгованість перед вітчизняними підрядниками»
	634 «Розрахунки з іноземними підрядниками»	Те саме
	635 «Розрахунки з учасниками ПФГ»	Те саме

Зазначене групування рахунків сприятиме поглибленню внутрішньогосподарського контролю за кредиторською заборгованістю за суб'єктами постачання та термінами оплати, а також спростить звірку відомостей за об'єктами постачання (видами товарно-матеріальних цінностей, одержаними роботами та послугами).

прискоренню оборотності обігових коштів а, відтак, поліпшенню фінансового стану підприємства.

Таким чином, з метою удосконалення обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій запропоновано:

– вдосконалити аналітичний облік розрахунків шляхом запровадження додаткових аналітичних номенклатур до рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» із поділом за термінами сплати та суб'єктами постачання, що забезпечить усунення фактів виникнення простроченої кредиторської заборгованості, ефективний контроль за своєчасним погашенням заборгованості підприємства перед постачальниками;

– ввести у документообіг облікової системи аналітичний документ – Аналітичну таблицю розрахунків з постачальниками (підрядниками), що містить у собі усі істотні сторони розрахункових та договірних відносин із постачальниками та підрядниками та сприятиме посиленню внутрішньогосподарського контролю за кредиторською заборгованістю.

Усі ці заходи допоможуть слідкувати за розрахунками з постачальниками, у встановлені строки погашати заборгованість, а також достовірніше відображати інформацію в бухгалтерському обліку.

Таким чином, правильна побудова облікового процесу на ТОВ «БМТ СПУТНІК» та раціональна організація обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій дозволить покращити та прискорити бухгалтерський облік кредиторської заборгованості підприємства.

З метою удосконалення обліку кредиторської заборгованості з товарних операцій запропоновано запровадження додаткових аналітичних номенклатур до рахунку 63 та введення у документообіг облікової системи аналітичний документ – Аналітичну таблицю розрахунків з постачальниками (підрядниками), що містить у собі усі сторони розрахункових та договірних відносин із постачальниками та підрядниками та сприятиме посиленню внутрішньогосподарського контролю за кредиторською заборгованістю.

2. МЕТОДИКА КОНТРОЛЮ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ З ТОВАРНИХ ОПЕРАЦІЙ ТОВ «БМТ СПУТНІК»

3.1 Організація контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій

У міру того, як підприємство рухається до намічених цілей, воно повинне постійно відслідковувати проміжні результати й контролювати зміни у внутрішній і зовнішній середовищі. Встановлення того, чи досягало підприємство своїх цілей, здійснюється за допомогою системи внутрішньогосподарського контролю. Метою підприємства повинне бути не створення системи контролю, яка б повністю гарантувала відсутність відхилень, помилок і неефективності в роботі, а системи, що допомагала б вчасно виявляти й усувати, сприяючи підвищенню ефективності роботи.

Для того, щоб своєчасно у повному обсязі та ефективно здійснити контроль кредиторської заборгованості з товарних операцій, необхідно правильно організувати контрольний процес на підприємстві.

Під організацією внутрішньогосподарського контролю розуміють комплекс заходів, спрямованих на здійснення наступного господарського контролю безпосередньо на підприємстві. Внутрішньогосподарський контроль на ТОВ «БМТ СПУТНІК» проводять шляхом проведення ревізії.

Ревізія – це ряд послідовних етапів (стадій) дослідження, що містить підготовку до ревізії, формування її програми, планування і організацію, перевірку стану підприємства, документальну перевірку операцій та облікових даних.

Внутрішньогосподарський контроль на ТОВ «БМТ СПУТНІК» здійснює бухгалтер-ревізор, який підпорядковується безпосередньо директору підприємства і звітують йому.

Отже, основною фігурою ревізійного процесу є бухгалтер-ревізор – посадова особа підприємства, діяльність якої полягає у: дослідженні документально відображених господарських операцій; роботі, в основному, над задокументованими фактами та записами в облікових регістрах; використанні та застосуванні під час ревізії знань у сфері бухгалтерського обліку, економіки, аналізу, фінансів, статистики, планування, а також спеціальних способів та прийомів, якими володіє як спеціаліст-ревізор. В залежності від обсягів та періоду перевірки до ревізії можуть залучатися не один, а декілька спеціалістів (бригада чи група). В такому випадку назначають керівника (бригадира) ревізійної групи.

В своїй роботі бухгалтер-ревізор керується посадовою інструкцією. Згідно посадової інструкції бухгалтер-ревізор:

- здійснює відповідно до чинних інструкцій і положень планові і за спеціальними завданнями документальні ревізії господарсько-фінансової діяльності підприємства;

- своєчасно оформляє результати ревізії і подає їх до відповідних інстанцій для вживання необхідних заходів;

- дає оперативні вказівки посадовим особам ревізованого об'єкта щодо усунення виявлених порушень і недоліків, проведення контрольних перевірок виконаних робіт;

- контролює достовірність обліку коштів, які надходять, товарно-матеріальних цінностей і основних засобів, своєчасне відображення в бухгалтерському обліку операцій, які пов'язані з їх рухом, правильність витрачання матеріалів, палива, електроенергії, коштів, додержання кошторисів витрат, порядок складання звітності згідно з первинними документами, а також організацію проведення інвентаризації і бухгалтерського обліку в підрозділах підприємства;

- бере участь у розробленні і здійсненні заходів, які спрямовані на підвищення ефективності використання ресурсів, їх економію, посилення контролю господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій, забезпечення зберігання власності, правильну організацію бухгалтерського обліку;

- контролює діяльність працівників підприємства щодо організації ведення бухгалтерського обліку і звітності;

- виконує окремі службові доручення свого безпосереднього керівника.

На ТОВ «БМТ СПУТНІК» директор підприємства разом з головним бухгалтером розробляють загальний план проведення ревізії окремих об'єктів, який зберігається у директора і не підлягає розголошенню.

Перший етап підготовки до ревізії починається з моменту отримання бухгалтером-ревізором наказу на її проведення на конкретному об'єкті підприємства (додаток У).

На другому етапі підготовки до ревізії бухгалтер-ревізор вивчає матеріали, що характеризують діяльність окремого об'єкта підприємства, вивчає нормативно-правові документи, що використовуються при ревізії предмету перевірки. На підготовку до ревізії і вивчення цих матеріалів бухгалтеру-ревізору виділяють три-чотири дні (після отримання наказу).

На даному етапі відбувається складання бухгалтером-ревізором програми ревізії (додаток Ф). Програма складається у двох примірниках: перший залишається у бухгалтера-ревізора, а другий зберігається у директора. Програму, складену на початковому етапі, можна і необхідно коригувати на місці ревізії.

Під час планування ревізії визначаються основні напрямки ревізії об'єкта перевірки, інформується апарат управління про мету конкретної ревізії, ділянки роботи і вислуховуються їх побажання щодо здійснення ревізійної роботи.

Після ознайомлення з попередніми питаннями бухгалтер-ревізор надає плани проведення ревізії (додаток Х).

Планування ревізійного процесу це складний етап контрольно-ревізійної роботи, який є одним із засобів наукової організації діяльності бухгалтера-ревізора. Тільки грамотне планування дозволяє визначити чіткий порядок та послідовність перевірки кожної здійсненої операції, а також дозволяє отримати очікувані результати ревізії.

Організація ревізійного процесу при внутрішньому контролі на ТОВ «БМТ СПУТНІК» має здійснюватись поетапно. Отже, організація ревізійного процесу включає: планування ревізії; підготовку до ревізії; складання завдання (програми) проведення ревізії; організація роботи на місці (об'єкті) ревізії; документальна і фактична перевірка; систематизація матеріалів ревізії і складання висновків і пропозицій; узгодження і обговорення наслідків ревізії на підприємстві; затвердження матеріалів ревізії; контроль за виконанням рішень, прийнятих за матеріалами ревізій. Між вказаними стадіями існує тісний взаємозв'язок, а через це результат кожної з них залежить від своєчасності та якості виконання попередньої стадії.

Основними задачами контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій є:

- оцінка стану розрахунково-платіжної дисципліни за розрахунками з постачальниками і підрядниками;
- перевірка дотримання розрахунково-фінансової дисципліни (форма розрахунків, строки) та її впливу на платоспроможність підприємства, а також встановлення реальної заборгованості;
- встановлення наявності, правильності оформлення договорів та інших документів, що визначають права та обов'язки сторін з постачання матеріальних запасів, виконання робіт (надання послуг), а також дотримання умов, зазначених в даних документах;
- оцінка повноти відображення здійснених операцій в бухгалтерському обліку;
- перевірка достовірності і законності облікових даних про стан розрахунків;

- перевірка дотримання податкового законодавства по операціях з постачальниками і підрядниками;
- перевірка правильності даних, відображених у звітності;
- перевірка дотримання чинного законодавства, правомірності, доцільності та обґрунтованості управлінських рішень відповідальних посадових осіб при здійсненні операцій з постачальниками і підрядниками;
- розробка заходів щодо реалізації результатів контролю з метою попередження відхилень від норм чинного законодавства.

Відповідно до завдань ревізії кредиторської заборгованості з товарних операцій визначаються об'єкти та джерела інформації з їх обліку (додаток Ц).

В організації контрольного процесу конкретного предмету ревізії розрізняють три етапи: підготовка даних для контролю та аналізу; перевірка та аналіз даних за допомогою різних прийомів контролю і аналізу; узагальнення результатів контролю і аналізу.

На кожному етапі організації контрольного-аналітичного процесу відокремлюються наступні об'єкти: контрольні номенклатури; носії контрольної інформації (номенклатур); технологія контрольного процесу (рух носіїв під час виконання різних методичних і технічних прийомів контролю).

Отже, організація внутрішньогосподарського контролю на ТОВ «БМТ СПУТНИК» передбачає планування ревізії, підготовку та накопичення матеріалів, вирішення організаційних питань, підготовку матеріалів для ревізії, та безпосередньо ревізійну роботу, тобто вивчення та аналіз фактів, проведення інвентаризації та узагальнення матеріалів ревізії.

3.2 Порядок проведення контролю кредиторської заборгованості з товарних операцій на підприємстві

Ревізію операцій з постачальниками та підрядниками розпочинають з перевірки виконання умов договору, для чого проводять інвентаризацію такої заборгованості.

Так, на початку ревізії розрахунків з постачальниками і підрядниками бухгалтер-ревізор повідомив керівника ТОВ «БМТ СПУТНІК» про необхідність видання наказу про проведення інвентаризації зобов'язань та організацію правильного і своєчасного її проведення.

Згідно наказу №15 було сформовано інвентаризаційну комісію для проведення інвентаризації активів і зобов'язань ТОВ «БМТ СПУТНІК» (додаток Р).

З метою запобігання можливим порушенням бухгалтер-ревізор перед початком інвентаризації ознайомив інвентаризаційну комісію з відповідною інструкцією з інвентаризації, наголосивши на її основних моментах, а також з правами і обов'язками членів інвентаризаційної комісії та матеріально відповідальних осіб.

Основним завданням проведення інвентаризації розрахунків з постачальниками і підрядниками є встановлення правильності розрахунків, обґрунтованості сум, виявлення реальності такої заборгованості.

В ході проведення інвентаризації розрахунків з постачальниками і підрядниками бухгалтер-ревізор спільно з комісією оформив виписки (додаток Ш), що вказують на реальне існування кредиторської заборгованості, та надіслав їх разом з Актом звірки всім кредиторам підприємства.

Підприємства кредитори зобов'язані протягом 10-ти днів з дня одержання цих виписок з Актом звірки підтвердити таку заборгованість або заявити свої заперечення з цього приводу, і вимагати від постачальників

надати розрахунково-платіжні документи за невідфактурованими поставками (після перевірки бухгалтерією підприємства таких поставок). Постачальниками надаються відповідні документи або заявляється про відсутність заборгованості.

Перевіряючи стан інвентаризаційної роботи ТОВ «БМТ СПУТНІК» бухгалтером-ревізором було встановлено, що інвентаризація розрахунків по дебіторській та кредиторській заборгованості за товари, роботи, послуги на підприємстві за 2018 рік здійснювалися відповідно до плану інвентаризаційної роботи підприємства.

На наступному етапі контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками бухгалтер-ревізор встановлював наявність та правильність оформлення документів, які визначають права та обов'язки по постачанню товарно-матеріальних цінностей або виконанню підрядних робіт. Бухгалтер-ревізор вибірково перевіряв правильність заповнення реквізитів договорів та виконання умов договорів.

Так, особлива увага зверталася на випадки, коли в договорі поставки відсутні істотні для цього виду зобов'язань умови, то договір вважається неукладеним або він може визнаватися недійсним. Відповідно в цьому випадку піддаються сумніву обґрунтованість віднесення здійснених витрат на валові витрати, право на податковий кредит з ПДВ тощо.

В договорі бухгалтер-ревізор перевіряв дані про строки і умови поставки, вимоги до якості товарів та їх асортименту, умови розрахунків, відповідальність сторін за невиконання умов договору. Також перевіряється обґрунтованість зазначення цін в договорі. Вони можуть бути твердою (фіксованою) або змінною. Якщо зазначена фіксована ціна, то в договорі вказується конкретна ціна, яка має бути дотримана при розрахунках за товари, роботи, послуги і не підлягає змінам.

Якщо ціна змінна, то в договорі слід передбачити вихідну (базову) ціну, яка протягом строку виконання договору може змінюватися за погодженням сторін при зміні ціноутворюючих елементів.

В договорі передбачається також відповідальність сторін за недотримання договірних зобов'язань. При цьому повинні бути чітко визначені розміри штрафних санкцій (в процентах від вартості недоставленого товару або суми неперерахованих коштів, строки виплати штрафів – з якого строку вони встановлюються і до якого строку діють), строки, протягом яких рекамації можуть бути заявлені, права і обов'язки сторін договору при цьому, способи урегулювання рекамацій.

Перевірка виконання умов договору поставки наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Перевірка виконання умов договорів постачання ТОВ «БМТ СПУТНІК» за січень 2018 року

Постачальник	Наявність основних реквізитів договорів	За даними підприємства		За даними перевірки		Відхилення		При-міт-ки
		Дата виконання	Сума, грн.	Дата виконання	Сума, грн.	Дні	Грн.	
ТОВ «Будплюс»	+	14.06	3400,00	14.06	3400,00	-	-	-
ПП «Яхно»	+	18.08	2300,50	15.08	2300,50	-3	-	-
ПП «СТО»	+	20.02	650,00	20.02	650,00	-	-	-

Так, за даними перевірки виконання умов договору поставки ТОВ «БМТ СПУТНІК» за січень 2018 року порушень не встановлено.

На наступному етапі бухгалтер-ревізор перевіряв законність документування операцій із постачальниками і підрядниками. Перевірялися дотримання правил оформлення документів, що підтверджують факт постачання товарно-матеріальних цінностей, надання певних послуг, виконання робіт, відповідність їх чинному законодавству та укладеним договорам і встановленим рахункам.

Так, перевірялися правильність заповнення рахунків-фактур та всіх його реквізитів: найменування, адреса і розрахункові рахунки постачальника і платника, а також розрахунок вартості, пред'явленої платнику для оплати: найменування, кількість, ціна і сума ТМЦ, інші платежі (послуги, податки, збори).

При формальній перевірці рахунків-фактур, прикладених до договорів, бухгалтер-ревiзор виявив рахунок-фактуру вiд 22.05.2018 №2345 з вiдсутнiми реквiзитами. В ходi зустрiчної звiрки згiдно рахункiв-фактур у пiдприємства-контрагента було з'ясовано факт фiктивного документу, в наслiдок чого було встановлено завищення кредиторської заборгованостi за товари, роботи, послуги на 67,5 грн.

Далi бухгалтер-ревiзор перевiряв правильнiсть заповнення товарно-транспортних накладних. Ревiзор перевiрив дотримання порядкової нумерацiї виписаних ТТН, правильнiсть цiни, зазначеної в ТТН, звертає увагу на обов'язкове прикладання до товарно-транспортних накладних копiй пакувальних листiв, пропускiв на ввiз ТМЦ, документiв, що пiдтверджують якiсть отриманих ТМЦ тощо.

Далi за хронологiчною перевiркою обов'язково перевiряються податковi накладнi, iх реєстрацiя в реєстрi отриманих i виданих податкових накладних.

На ступному етапi бухгалтер-ревiзор перевiряє достовiрнiсть, точнiсть та повноту оприбуткування ТМЦ, виконаних робiт i послуг шляхом порiвняння бухгалтерських документiв iз даними складського облiку та договорiв купiвлi-продажу (табл.3.2).

Таблиця 3.2 – Перевiрка своєчасностi та повноти оприбуткування ТМЦ вiд постачальникiв на ТОВ «БМТ СПУТНIК» за березень 2018 року

Постачальник	Назва ТМЦ	За даними пiдприємства		За даними перевiрки		Вiдхилення		Примiтки
		Дата	Сума, грн.	Дата	Сума, грн.	Днi	Грн.	
ПрАТ «Криворiж маш»	бетон	20.03	876,30	20.03	876,30	-	-	-
ТОВ «Бластко»	цвяхи	23.03	244,80	24.03	244,80	+1	-	-

Таким чином, бухгалтером-ревiзором було виявлено вiдхилення щодо своєчасностi оприбуткування ТМЦ вiд ТОВ «Бластко» за даними договору

поставило цвяхи згідно прибуткового ордеру 23.03.2018, а картки складського обліку було оформлено 24.03.2018 року.

При ревізії розрахунків з підрядчиками встановлюють дотримання обумовленою договором підяду системи розрахунків. Ретельно перевіряють обґрунтованість пред'явлених до оплати сум, оскільки зустрічаються випадки завищення об'ємів виконаних будівельно-монтажних робіт, неправильного застосування кошторисних цін і розцінок, необґрунтованого включення в рядку витрат, здійснюваних за рахунок підрядчиків. Для цього практикують контрольний обмір виконаних об'ємів будівельно-монтажних робіт, проводять технічну експертизу кошторисів, довідок і рахунків підрядних організацій, зустрічну перевірку облікових записів у підрядчика.

В ході ревізії необхідно виявляти і необґрунтовані зміни, що вносяться замовником в проектно-кошторисну документацію, ведуть до дорожчання будівельно-монтажних робіт. При видачі авансів підрядним організаціям перевіряють їх обґрунтованість, розмір, своєчасність і повноту заліку при виконанні будівельно-монтажних робіт.

Якщо в будівництві, здійснюваному підрядним способом, використані будівельні матеріали, автотранспорт, будівельні механізми і інші послуги замовника, необхідно виявити правильність застосування цін, тарифів і розцінок і відшкодування вартості цих послуг замовникові.

Перевірка повноти та своєчасності виконання робіт і послуг ТОВ «БМТ СПУТНІК» наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Перевірка своєчасності та повноти оприбуткування робіт і послуг від підрядників на ТОВ «БМТ СПУТНІК» за вересень 2018 року

Підрядник	Назва роботи, послуги	За даними підприємства		За даними перевірки		Відхилення		При-мітки
		Дата	Сума, грн.	Дата	Сума, грн.	Дні	Грн.	
ПП «Світекс»	Виконання БМР	20.09	3800,00	20.09	3700,00	-	+100,00	

Щодо перевірки повноти та своєчасності оприбуткування робіт і послуг, бухгалтером-ревізором встановлено завищення суми кредиторської заборгованості за виконання БМР. Далі бухгалтер-ревізор перевіряв оперативність реєстрації фактів надходження ТМЦ та надання послуг шляхом встановлення фактів розбіжностей між датами здійснення господарських операцій і строками їх реєстрації в обліку, визначав, яким чином і в які терміни обробляються на підприємстві документи, що надійшли, які канали їх надходження, чи ведеться їх централізована реєстрація (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Перевірка оперативності реєстрації фактів надходження ТМЦ та надання робіт і послуг від постачальників та підрядників на ТОВ «БМТ СПУТНІК» за 2018 рік

Постачальник / підрядник	Назва матеріалу, робіт, послуг	Дата реєстрації фактів надходження ТМЦ, робіт, послуг				Відхилення, дні
		За даними договором	За даними супровідних документів	За документами на оприбуткування	За даними складу	
ТЗОВ «Гонта»	Пісок	02.04	02.04	02.04	02.04	-
ТЗОВ «Техноекспорт»	Шини	27.06	27.06	27.06	27.06	-

За даними табл. 3.4 порушень не встановлено.

Наступними етапом бухгалтер-ревізор перевіряє повноту та своєчасність відображення заборгованості з податкового кредиту за даними перевірки податкових накладних, відповідність застосування бази оподаткування та ставок у відповідності до здійснених операцій (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Перевірка своєчасності та повноти відображення податкового кредиту на ТОВ «БМТ СПУТНІК» за липень 2018 року

Постачальник	База оподаткування	Ставка	За даними підприємства		За даними перевірки		Відхилення		Примітки
			Дата	Сума, грн.	Дата	Сума, грн.	Дні	Грн.	
ПП «Ямал»	5600,00	20%	05.07	1120,00	05.07	1120,00	-	-	-
ТОВ «Будітпром»	130,00	0%	13.07	0,00	13.07	0,00	-	-	-

За даними табл. 3.5 порушень не виявлено.

На наступному етапі бухгалтер-ревізор перевіряв повноту і точність реєстрації документів в облікових регістрах за напрямками: чи було достатньо підстав для реєстрації документу; чи своєчасно зареєстровані документи, якими оформлені операції; чи відображені документи відповідно до економічної сутності операцій і чи повно і точно перенесені кількісні і якісні характеристики даних до системи обліку (табл.3.6).

Таблиця 3.6 – Перевірка повноти реєстрації документів з постачання на ТОВ «БМТ СПУТНІК»

По даним реєстру приймання-здавання документів (ф. М-13)			По даним прибуткового ордеру			Відхилення по сумі, грн.	Примітки
дата	Постачальник	Сума, грн.	дата	Постачальник	Сума, грн.		
18.07	ТОВ «Гемопласт»	1658,20	18.07	ТОВ «Гемопласт»	1658,20	-	-

Отже, за даними табл. 3.6 порушень не встановлено.

Надалі бухгалтер-ревізор перевіряє організацію зберігання документів і організацію доступу до них з метою запобігання несанкціонованого використання документів. При перевірці даного питання було встановлено, що документи зберігаються належним чином, дотримуються строки зберігання облікової інформації та здача її до архіву.

На ТОВ «БМТ СПУТНІК» операції в іноземних валютах не здійснювалися протягом 2018 року, але бухгалтеру-ревізору при необхідності ревізору слід перевірити застосування валютних курсів та їх відповідність офіційному курсу НБУ. Всі операції, розрахунки по яких провадяться в іноземній валюті, перераховуються в еквівалент грошової одиниці України за офіційним курсом, що встановлює НБУ. Особливістю обліку операцій в іноземній валюті, що викликає складності та помилки, є курсові різниці. У бухгалтерському обліку операції в іноземній валюті відображаються шляхом перерахування суми в інвалюті за курсом на дату здійснення операції. На

дату балансу: монетарні статті відображаються за курсом; немонетарні статті відображаються за курсом на дату операції (тобто на дату балансу не перераховуються).

Визначення курсових різниць по монетарних статтях провадиться на дату здійснення розрахунків і на дату балансу.

При перевірці розрахунків з підрядниками бухгалтер-ревізор перевіряв: чи включено об'єкти, що будуються, до титульного списку, чи забезпечені вони відповідними джерелами фінансування, чи є проектно-кошторисна документація на будівельні об'єкти, чи укладені договори з підрядниками та які умови розрахунків, правильність застосування цін, розцінок, чи немає дописок обсягів виконаних робіт, достовірність поданих до оплати рахунків із доданими до них актами про виконані роботи.

На даній ділянці перевірки бухгалтером-ревізором порушень не виявлено. Якщо б бухгалтер-ревізор виявив факти завищення обсягів виконаних робіт, неправильного застосування цін, розцінок, включення в рахунки витрат, не передбачених кошторисом, ревізору слід було б провести контрольний обмір виконаних обсягів будівельно-монтажних робіт.

Важливим етапом перевірки є ревізія стану розрахунків щодо встановлення достовірності даних відносно наявності та руху грошових коштів, повноти і своєчасності відображення інформації в зведених документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку грошових коштів і розрахунків у відповідності до прийнятої облікової політики, достовірності відображення залишків у звітності господарюючого суб'єкта. Аналітична перевірка своєчасності розрахунків за товарними операціями передбачає перевірку супроводжуючих документів, а саме рахунків, рахунків-фактур, накладних, податкових накладних, товарно-транспортних накладних та ін. Перевіряється, чи погашення заборгованості здійснювалося тими засобами, які обумовлені договором, а також своєчасності і повноти сплати заборгованості (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Перевірка повноти і своєчасності розрахунків з постачальниками і підрядниками на ТОВ «БМТ СПУТНІК» за 2018 рік

Постачальник (підрядник)	Дата утворення заборгованості	Заборгованість на початок періоду	Відвантажено			Сплачено		Заборгованість на кінець періоду
			дата	сума, грн	в т. ч. ПДВ	дата	сума	
ВАТ «Мрія»	13.05	-	18.05	1236,60	247,32	26.09	1236,60	36,60
ТзОВ «Агробуд»	17.05	-	17.05	250,00	50,00	-	-	300,00

За даними перевірки визначено, що на підприємстві не повністю погашена сума заборгованості перед ТОВ «Мрія», а також наявність простроченої заборгованості перед ТОВ «Агробуд».

Особлива увага має приділятися даті виникнення кредиторської заборгованості, термінам її погашення, часу прострочення повернення боргу, причинам її виникнення. Бухгалтеру-ревізору слід з'ясувати причини непогашення заборгованості у визначені терміни. Позовна діяльність вираховується з моменту виникнення права на пред'явлення позову.

Наступним етапом перевірки бухгалтер-ревізор перевіряв синтетичний та аналітичний облік операцій по розрахункам з постачальниками та підрядниками, яка здійснюється по даним облікових реєстрів згідно Плану рахунків та Інструкції по його застосуванню (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Перевірка правильності відображення в бухгалтерському операцій по розрахунках з постачальниками ТОВ «БМТ СПУТНІК»

Зміст господарської операції	По даним обліку			По даним перевірки			Відхи- лення по сумі, грн.
	Д-т	К-т	Сума, грн.	Д-т	К-т	Сума, грн.	
Отримано матеріали	20	685	3548,3	20	685	3548,3	-
Погашена заборгованість	631	311	1785,3	631	311	1785,3	-

На останньому етапі бухгалтером-ревізором було перевірено правильність відображення в Балансі підприємства ТОВ «БМТ СПУТНІК» розрахунків з постачальниками та підрядниками в третьому розділі Пасиву балансу «Поточні зобов'язання і забезпечення», за строкою 1615 «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги» шляхом взаємної перевірки з журналом-ордером та відомістю за рахунком 63, даними оборотно-сальдової відомості та Головної книги.

3.3 Узагальнення результатів контролю та методика складання акту ревізії

При формуванні документів по результатах внутрішнього фінансового контролю необхідно дотримуватися певної послідовності їх оформлення.

На першій стадії формуються документи, що безпосередньо висвітлюють хід перевірки. Вони мають розкривати використані прийоми, підтверджувати обсяг перевіреної інформації, містити перелік помилок і порушень, виявлених в процесі контролю. Вони можуть бути побудовані у вигляді порівняльних таблиць, тестів, анкет, розрахункових відомостей, протоколів перевірки. З метою мінімізації витрат часу на оформлення вищезазначеної документації доцільно розробити форми документів для відображення типових недоліків.

На другій стадії здійснюється систематизація однорідних за ознаками відхилень та недоліків, тобто відбувається формування фактографічної інформації, як інформаційного забезпечення наступної стадії узагальнення результатів внутрішнього контролю.

При цьому в якості документів, в яких систематизуються виявлені відхилення та недоліки, можуть виступати:

- відомості суцільної або вибіркової перевірки окремих об'єктів контролю;
- таблиці, машинограми і інші реєстри в яких узагальнюються однорідні недоліки;
- довідки службового розслідування, докладні (службові записки), супровідні листи.

Однією з принципів рис внутрішнього фінансового контролю є постійне й регулярне інформування керівництва підприємства щодо упущень, відхилень та недоліків, які виникають в процесі розробки та реалізації управлінських рішень. Інформація по результатам внутрішнього фінансового контролю повинна доводитися до керівництва підприємства у вигляді доповідних (службових) записок. Враховуючи зміст докладних записок вони можуть бути ініціативними, інформаційними або звітними.

Ініціативні докладні записки складаються з метою інформувати керівництво підприємства про необхідність прийняття конкретних заходів по упередженню й виправленню встановлених відхилень та недоліків. В записках повинна бути викладена ситуація і сформульовані заходи по її вирішенню.

В свою чергу інформаційні записки повинні відображати інформацію про хід робіт по внутрішньому контролю, а звітні – про їх завершення.

Попереджувальне значення докладних записок значною мірою залежить від аргументації виявлених недоліків. При цьому необхідно не тільки обґрунтувати виявлене упущення або недолік, але й вказати, який наслідок це буде мати для підприємства.

В підсумкових документах, які складаються в процесі проведення внутрішнього фінансового контролю, мають міститися відповіді суб'єктів контролю на всі суттєві запитання, з яких необхідно висловити професійне судження і сформулювати висновки. Суб'єкту контролю необхідно документально оформляти всі важливі відомості та факти недоліків та відхилень.

Крім завдань, безпосередньо пов'язаних з оцінкою розробляємих та прийнятих управлінських рішень щодо фінансових ресурсів, підсумкові документи внутрішнього фінансового контролю можуть використовуватися також для інших напрямків роботи:

- послужити основою для підготовки рішень в майбутньому;
- бути джерелом детальної інформації для коригування прийнятих, але неефективних рішень;
- бути навчальним матеріалом для підготовки персоналу;
- допомагати в плануванні й координуванні внутрішнього фінансового контролю.

Документи, які складаються в процесі внутрішнього фінансового контролю, дають можливість керівництву підприємства оцінити роботу суб'єктів контролю і визначитися, чи не потребують змін умови проведення перевірки в подальших періодах.

Вихідна контрольна інформація повинна містити: перелік виявлених недоліків та відхилень, перелік обставин, за яких ці відхилення та недоліки були виявлені, оцінку виявлених відхилень з точки зору їх впливу на прийняті або реалізовані управлінські рішення, рекомендації по можливому виправленню даних відхилень, оцінку даних рекомендацій з точки зору їх можливого впливу на прийняті або реалізовані управлінські рішення.

Важливим моментом формування підсумкової контрольної інформації є розробка рекомендацій по результатам внутрішнього фінансового контролю. Суб'єкти зовнішнього контролю (аудитори, податкові інспектори, ревізори та ін.), надаючи рекомендації не зосереджуються на оцінці їх можливого впливу. Для бухгалтера-ревізора розробка обґрунтованих рекомендацій та комплексна оцінка їх впливу є однією з головних задач. Як свідчить вітчизняна практика рекомендації повинні надаватися у письмовій формі, бути зрозумілими, точними, логічно сформульованими, які не мали б двоїстого тлумачення, при необхідності включати кількісні розрахунки, посилання на нормативні акти.

У вихідній інформації по результатам внутрішнього фінансового контролю обов'язково слід зазначити, які з виявлених відхилень й недоліків є суттєвими, а які – ні. Виявлені в ході контролю недоліки, які не потребують суттєвих змін в діяльності посадових осіб (підрозділу, підприємства), необхідно усунути в ході здійснення перевірки, зробивши при цьому відповідні записи у заключному акті. Якщо при перевірці виявлені серйозні порушення законодавства України або інших нормативно-правових актів, які вимагають внесення змін у фінансовий облік або облік, що ведення для визначення об'єктів оподаткування, та звітність підприємства, до розгляду матеріалів внутрішнього фінансового контролю слід залучити представників юридичного відділу. Останні повинні дати правову оцінку контрольній інформації.

В якості підсумкового документу по результатах внутрішнього фінансового контролю є акт ревізії. Акт складається, якщо в ході перевірки були виявлені суттєві порушення, які у підсумку потребують притягнення винних осіб до матеріальної, адміністративної відповідальності. Довідка складається при не виявленні порушень або при виявленні несуттєвих помилок та порушень.

Як показує практика контрольної діяльності доцільно виокремлювати у акті ревізії три частини: вступну, аналітичну та підсумкову частини.

Вступна частина буде містити назву підрозділу (відділу), який перевіряється; термін здійснення контролю (дату початку і закінчення); підставу проведення контролю та його мету, завдання (з посилання на розпорядження або наказ керівництва, якщо вони видавались); період діяльності підрозділу (відділу), за який проведена перевірка; посади, прізвища осіб, діяльність яких оцінювалася; посади, прізвища осіб, що проводили і брали участь в здійсненні контролю; дату складання акту (довідки).

В свою чергу аналітична частина акту або довідка повинна містити систематизований виклад та обґрунтування фактів порушень та недоліків у

роботі, здійснених посадовими особами та виявлених у ході перевірки, розкриття пов'язаних з цими фактами обставин, що мають значення для ухвалення правильного рішення за результатами контролю. При відсутності порушень та недоліків, доцільно висвітлити позитивні результати діяльності перевіряемого підрозділу.

За формою подання матеріалу спочатку висвітлюються суттєві зауваження, що мають змістовний характер для підрозділів та підприємства, а потім розкриваються зауваження за формою.

Підсумкова частина акту або довідки повинна містити загальний висновок суб'єктів контролю щодо стану об'єкта перевірки, а також пропозиції щодо усунення виявлених порушень. При складанні акту викладаються найбільш суттєві недоліки, що призвели до прийнятті необґрунтованих та економічно недоцільних управлінських рішень. Висновок осіб, які здійснювали контроль, повинна бути підкріплена аргументацією причин, що вплинули на висловлення ним такої думки, при необхідності слід навести посиланнями на чинні законодавчі акти, кількісні розрахунки.

Стилістика акту внутрішнього фінансового контролю має бути близька до наукової, офіційно-ділової, для якої характерні:

- наявність понять, які використовуються переважно в офіційних документах;
- логічна його основа і неприпустимість використання образного викладу змісту;
- послідовність і точність викладу фактів, об'єктивність, чіткість і визначеність формулювань результатів дослідження;
- нейтральність і цілеспрямованість викладу змісту документів з елементами стандартизації ділової мови.

Додатками до акту можуть бути копії документів, розрахунки, обґрунтування у вигляді таблиць, схем, графіків, діаграм тощо.

Отже, акт ревізії (додаток Щ) – це службовий документ, який стверджує факт проведення ревізії діяльності ТОВ «БМТ СПУТНІК», складений бухгалтером-ревізором, що відображає результати ревізії щодо наслідків проведення окремих господарських операцій чи діяльності підприємства в цілому, виявленні недоліків в господарюванні та додержанні нормативно-правових актів.

3.4 Реалізація матеріалів перевірки та удосконалення контрольно-аналітичного процесу на підприємстві

Завершальний етап внутрішнього контролю – реалізація його результатів. Враховуючи, що в процесі перевірки розробки й реалізації управлінських рішень щодо формування і використання фінансових ресурсів можуть бути виявлені упущення, відхилення та недоліки різних ступенів складності, форми реалізації контрольної інформації повинні також відрізнятися. В цілому всі упущення, відхилення та недоліки можна розподілити на декілька груп, в залежності від рівня матеріальної шкоди, заподіяної економічно недоцільним, неефективним або невідповідним нормативно-правовим актам управлінським рішенням.

При виявленні суттєвих недоліків та упущень по результатах внутрішньогосподарського контролю на підприємстві може бути видано наказ, де бути визначено дисциплінарне або матеріальне стягнення.

Враховувати існуючий досвід складання подібної документації, доцільно виокремлювати в наказі по результатах внутрішнього фінансового контролю констатуючу та наказну частини. При цьому в констатуючій – викласти зміст результатів контролю, характер та причини відхилень, вказати дії яких посадових осіб призвели до цих відхилень, а в наказній – навести рішення по результатам проведення внутрішньогосподарського контролю.

Саме в наказній частині міститься рішення керівництва підприємства щодо дисциплінарного або матеріального стягнення, та формулюються конкретні рекомендації, які спрямовані на ліквідацію виявлених порушень і заходи, як їх запобігти у майбутньому.

У випадку виявлення в процесі внутрішнього фінансового контролю рішень, які суперечать нормативно-правовим актам або заподіяли підприємству великої матеріальної шкоди, може бути поставлено питання про звільнення від роботи посадових осіб, в дії яких встановлені вищезазначені факти. При цьому необхідно надати можливість посадовим особам, в разі якщо вони не погоджуються з окремими висновками перевірок, пояснити питання, які викликали суперечності. Ці пояснення будуть також виступати складовою частиною матеріалів реалізації результатів внутрішнього фінансового контролю.

Розпорядження по результатах внутрішнього фінансового контролю може складатися в випадках виявлення несуттєвих відхилень в діях посадових осіб.

За наслідки вищезазначених у висновку порушень, ревізор складає довідку заходів щодо усунення виявлених порушень та запобіганню їм в майбутньому (додаток Ю).

Одним із дієвих та ефективних видів внутрішньогосподарського контролю є внутрішньогосподарський аудит, тому для ТОВ «БМТ СПУТНИК» є доцільним проведення внутрішнього аудиту стану розрахунків з постачальниками і підрядниками.

Для ефективності проведення аудиту розрахунків з постачальниками і підрядниками аудиторю необхідно визначити, які методи та прийоми будуть використовуватись ним для отримання аудиторських доказів, та скласти програму розрахунків з постачальниками.

Під час аудиту зазначених операцій аудитором можуть застосовуватись такі прийоми:

- правова оцінка укладання договорів на постачання продукції;

- застосування письмового підтвердження від третіх осіб;
- перевірка документів, отриманих суб'єктами підприємницької діяльності від третіх осіб;
- застосування прийому інспекції та аналітичних процедур [40].

При проведенні розрахунків з постачальниками аудиторю, перш за все, необхідно оцінити систему внутрішнього контролю на підприємствах.

При цьому можуть також застосовуватись прийоми опитування (письмові чи усні) працівників підприємства. Для цього можна вивчити такі питання:

- 1) чи існують у наявності договори на поставку продукції;
- 2) чи проводяться звіряння з постачальниками (щоквартально, на кінець року);
- 3) на скільки відсотків охоплюють такі звіряння всі операції по розрахунках з постачальниками;
- 4) кому надано право на отримання довіреностей, чи зафіксовано прізвище особи в наказі про облікову політику підприємства;
- 5) чи реєструються рахунки-фактури постачальників в окремому журналі;
- 6) чи мають місце факти неповернення невикористаних довіреностей на отримання товарно-матеріальних запасів;
- 7) чи своєчасно висуваються претензії постачальникам;
- 8) чи існують постійно діючі комісії з встановлення розбіжностей між фактично отриманими товарно-матеріальними запасами і даними, що вказані в супроводжувальних і первинних документах;
- 9) чи завжди задовольняються висунуті постачальниками претензії;
- 10) чи застосовуються штрафні санкції до постачальників за невиконання ними договірних зобов'язань;
- 11) чи документально оформляється повернення матеріальних цінностей, що не відповідають якості, яка вказана в супроводжувальній документації;

12) чи здійснюється завезення матеріальних цінностей постачальниками на підприємство без наявності договорів;

13) чи розроблена для працівників бухгалтерії типова схема кореспонденції рахунків по розрахунках з постачальниками;

14) чи своєчасно надходять у бухгалтерію документи постачальників на оприбуткування товарно-матеріальних запасів від матеріально відповідальної особи;

15) чи здійснює бухгалтер перерахунок сум, що вказані в рахунках;

16) чи звіряє бухгалтер ціни, що вказані в документах, рахунках-фактурах, накладних, товарно-транспортних накладних, актах прийому-передачі.

Аудит розрахункових операцій здійснюють у такій послідовності:

- з'ясовують стан бухгалтерського обліку, фінансової звітності та внутрішнього контролю;

- оцінюють основні показники підприємства;

- проводять аналіз даних інвентаризації розрахунків, звіривши їх з фактичними даними, відображеними у Головній книзі, балансі підприємства, аналітичними даними розрахункових рахунків (звіряють залишки на початок звітного періоду, відображені в реєстрах бухгалтерського обліку, із залишками, показаними у попередньому звітному періоді);

- уточнюють реальність дебіторської та кредиторської заборгованості;

- визначають правильність відображення зобов'язань в обліку;

- виявляють основні форми розрахунків з постачальниками і підрядниками;

- визначають повноту і правильність оприбуткування підприємством отриманих від постачальників запасів;

- встановлюють дотримання діючих цін і тарифів.

Під час перевірки розрахунків з підрядниками встановлюють:

- чи включено об'єкти, що будуються, до титульного списку;

- чи забезпечені вони відповідними джерелами фінансування;

- чи є проектно-кошторисна документація на будівельні об'єкти;
- чи укладені договори з підрядниками і які умови розрахунків (за об'єкт у цілому чи за етапи робіт);
- правильність застосування цін, розцінок, чи немає дописок обсягів виконаних робіт;
- достовірність поданих до оплати рахунків із доданими до них актами про виконані роботи.

Тобто, контроль бухгалтерського обліку дає змогу визначити напрями подальшої перевірки і ті ділянки обліку, яким потрібно приділити більше уваги у зв'язку з наявними порушеннями (зловживаннями).

Спеціалісти внутрішньої служби аудиту повинні використовувати сучасні програми бухгалтерського обліку, юридичні бази даних, програми аналізу фінансово-господарської діяльності та інші спеціальні програми.

Аудиторські програмні продукти повинні відповідати таким вимогам:

- забезпеченість програми розвинутими засобами контролю операцій;
- легке переналагодження розробки;
- ергономічність системи;
- зв'язок на рівні вихідної інформації з іншими бухгалтерськими системами;
- простота засвоєння програми, її швидкодія, професіональна оперативна підтримка з боку розробника.

Для забезпечення виконання завдань, наведених вище, потрібна висока достовірність даних бухгалтерського обліку про стан дебіторської і кредиторської заборгованості. Це стосується, перш за все, інформації аналітичного обліку, яка необхідна для ефективного контролю за своєчасністю стягнення заборгованості і списання невідшкодованої частини.

Крім того, необхідне управління заборгованістю і посилення ролі фінансової бухгалтерії, яка при численних неплатежах і складності розрахунків з покупцями і постачальниками повинна давати висновок про фінансовий стан (платоспроможність, дохідність) підприємства. Тому

першочергово для підприємства потрібно не частково, а повністю автоматизувати всі ділянки обліку для отримання повної й достовірної інформації з будь-якого відділу бухгалтерської служби з мінімальною затратою часу для цього.

Таким чином, на ТОВ «БМТ СПУТНІК» функції внутрішньогосподарського контролю з перевірки виробничої та фінансово-господарської діяльності підприємства виконує бухгалтер-ревізор у відповідності до Посадової інструкції. Здійснення контролю кредиторської заборгованості заключається у виконанні документальних ревізій згідно затвердженого у встановленому порядку плану, а також у виконанні тематичних перевірок, тематика яких витікає з указів дирекції, головного бухгалтера, контролюючих органів, завдань прокуратури та правоохоронних органів та з результатів поточного контролю і аналізу господарської діяльності цехів підприємства.

Одним із дієвих та ефективних видів внутрішньогосподарського контролю є внутрішньогосподарський аудит, тому для ТОВ «БМТ СПУТНІК» є доцільним проведення внутрішнього аудиту стану розрахунків з постачальниками і підрядниками з використанням сучасних програм бухгалтерського обліку, юридичних баз даних, програм аналізу фінансово-господарської діяльності та інших спеціальних програм.

ВИСНОВКИ

Управління кредиторською заборгованістю є одним з найбільш складних завдань бухгалтерського обліку, що пов'язано з існуванням проблеми неплатежів.

Розрахунки між підприємствами і організаціями – це одна з необхідних складових розширеного відтворення. Вони опосередковують розподіл і перерозподіл суспільного продукту, перехід його з товарної форми в грошову, і навпаки.

З позиції бухгалтерського обліку, характерною особливістю розрахунків є одночасні з їх здійсненням зміни в структурі майна (дебіторська заборгованість) або зобов'язання (кредиторської заборгованості) організації. Отже, поняття «розрахунки» та «заборгованість» в переважній більшості містять посилання на «зобов'язання»: розрахунки виникають за зобов'язаннями або зобов'язання витікають з розрахунків, заборгованість – це зобов'язання або навпаки. Тобто виникає необхідність визначити місце кожного з понять та взаємозв'язки між ними.

Наведені трактування поняття «кредиторська заборгованість» підтверджують те, що існують певні розбіжності у визначенні даного поняття. В основному вчені розглядають кредиторську заборгованість, як грошові кошти, деякі як частину майна або форму розрахунків за товари та послуги, але ніхто не наголошує на тому, що кредиторська заборгованість є складовою кругообігу капіталу.

Тому, вважаємо, що кредиторська заборгованість – це складова кругообігу капіталу, котра виступає предметом обов'язкових правовідносин між боржником і його кредитором, що виникли на стадії постачання і мають гривневий еквівалент.

Аналіз наукової літератури дає різнобічне уявлення про особливості класифікації кредиторської заборгованості, яку багато авторів називають

зобов'язаннями, так як їй притаманні різні класифікаційні ознаки зобов'язань.

Кредиторська заборгованість визнається, якщо вона відповідає її визначенню, може бути виміряна і є релевантною і достовірною.

Основний вид діяльності ТОВ «БМТ СПУТНІК» – діяльність щодо розміщування на період відпустки та іншого тимчасового розміщування на період відпустки проживання.

Загальна сума активів підприємства зменшилася на 126 тис. грн. (89,38%), що характеризується негативно, оскільки свідчить про зменшення активізації діяльності ТОВ «БМТ СПУТНІК». Сума власного капіталу зменшилася на 101 тис. грн. (67,21%), що свідчить про погіршення фінансової стійкості і характеризується негативно. Кредиторська заборгованість підприємства у 2018 році зросла на 3 тис. грн. у порівнянні з 2017 роком (100,42%).

ТОВ «БМТ СПУТНІК» є матеріаломістким підприємством. Питома вага оборотних активів на підприємстві досить вагома (57%).

Аналіз фінансового стану свідчить про хитливе фінансове становище підприємства. На це вказує зменшення показників прибутковості діяльності підприємства, погіршення коефіцієнтів фінансової стійкості довгострокової перспективи (так, коефіцієнт власного капіталу склав за 2017 рік 26%, а за 2018 – 19%, що вказує на недостатність власного капіталу), недостатність власних оборотних засобів та нормальних джерел їх утворення, досить низькі показники ліквідності, які показують, що підприємство не матиме змогу терміново розрахуватися зі всіма своїми кредиторами. Розрахунки показують, що імовірність банкрутства ТОВ «БМТ СПУТНІК» висока.

Раціонально організований облік розрахунків з постачальниками та підрядниками на підприємстві має максимально полегшити роботу як бухгалтерів, так і ревізорів при проведенні перевірок фінансово-господарської діяльності підприємства. Саме тому організація обліку розрахунків з контрагентами передбачає організацію укладання договорів, документування

розрахунків з постачальниками та підрядниками, аналітичний та синтетичний облік розрахунків з постачальниками та підрядниками, проведення інвентаризації зобов'язань та відображення їх у звітності.

При поставці товарів документами постачальника на оплату є накладні, податкові накладні, товарно-транспортні накладні, рахунки, а при виконанні робіт чи наданні послуг – акти приймання виконаних робіт, кошториси тощо. Покупець, в свою чергу, оприбутковує отримані товари з використанням приймальних актів, прибуткових ордерів та вказаним у договорі шляхом (з використанням платіжних документів чи готівкою) оплачує вартість товарів (робіт, послуг).

Аналітичний облік розрахунків з контрагентами ведеться окремо за кожним постачальником та підрядником в розрізі кожного документу на сплату. Методика обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками передбачає документальне відображення кількості і якості поставок (виконання робіт, надання послуг) та розрахунків з контрагентами.

Для синтетичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками використовується рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», а також його субрахунки 631.1 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» та 631.2 «Розрахунки з вітчизняними підрядниками».

Організація контрольно-ревізійної роботи на ТОВ «БМТ СПУТНІК» передбачає її планування, підготовку та накопичення матеріалів, а також на підприємстві підготовку проведення ревізії; вирішення організаційних питань, підготовку матеріалів для ревізії, та безпосередньо ревізійну роботу, тобто вивчення та аналіз фактів, проведення інвентаризації та узагальнення матеріалів ревізії. Функції внутрішнього контролю на ТОВ «БМТ СПУТНІК» виконує бухгалтер-ревізор, який безпосередньо підконтрольний керівнику підприємства.

В результаті ревізії розрахунків з постачальниками та підрядниками ревізором вирішуються наступні завдання: оцінка стану розрахунково-

платіжної дисципліни за розрахунками з постачальниками і підрядниками; перевірка дотримання розрахунково-фінансової дисципліни (форма розрахунків, строки) та її впливу на платоспроможність підприємства, а також встановлення реальної заборгованості; встановлення наявності, правильності оформлення договорів та інших документів, що визначають права та обов'язки сторін з постачання матеріальних запасів, виконання робіт (надання послуг), а також дотримання умов, зазначених в даних документах; оцінка повноти відображення здійснених операцій в бухгалтерському обліку; перевірка достовірності і законності облікових даних про стан розрахунків; перевірка дотримання податкового законодавства по операціях з постачальниками і підрядниками; перевірка правильності даних, відображених у звітності.

Узагальнюючими матеріалами, складеними бухгалтером-ревізором в результаті здійснення ревізії, є акт ревізії. Як показує практика контрольної діяльності доцільно виокремлювати у акті ревізії три частини: вступну, аналітичну та підсумкову частини.

Прийняття рішення за матеріалами ревізії є заключною стадією перевірки, але не останньою – необхідно встановити контроль за виконанням прийнятого рішення, які слід додати до висновку ревізії.

Одним із дієвих та ефективних видів внутрішньогосподарського контролю є внутрішньогосподарський аудит, тому для ТОВ «БМТ СПУТНИК» є доцільним проведення внутрішнього аудиту стану розрахунків з постачальниками і підрядниками.

Спеціалісти внутрішньої служби аудиту повинні використовувати спеціальні програми. Для забезпечення виконання завдань, наведених вище, потрібна висока достовірність даних бухгалтерського обліку про стан дебіторської і кредиторської заборгованості. Тому першочергово для підприємства потрібно не частково, а повністю автоматизувати всі ділянки обліку для отримання повної й достовірної інформації з будь-якого відділу бухгалтерської служби з мінімальною затратою часу для цього.

Новизна дослідження передбачає введення в документообіг облікової системи аналітичний документ – Аналітичну таблицю розрахунків з постачальниками (підрядниками), що містить у собі усі істотні сторони розрахункових та договірних відносин із постачальниками та підрядниками і сприятиме посиленню внутрішньогосподарського контролю за кредиторською заборгованістю, а також запровадження додаткових аналітичних номенклатур до рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» із поділом за термінами сплати та суб'єктами постачання, що забезпечить усунення фактів виникнення простроченої кредиторської заборгованості, ефективний контроль за своєчасним погашенням заборгованості підприємства перед постачальниками;

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Атамас П.Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 392 с.
2. Аудит і ревізія підприємницької діяльності: навч.посіб. / за ред. Ф.Ф. Бутинця. Житомир : ПП «Рута», 2015. 416 с.
3. Бразілій Н.М., Лисенко О.О. Внутрішній аудит розрахунків з постачальниками і підрядниками як шлях вдосконалення системи внутрішнього контролю підприємства : зб. наук. праць ЧДТУ, Серія: *Економічні науки*. Вип. 30 (1). 2017. С. 20-26.
4. Булат Г.В., Булка І.В. Вплив кредиторської заборгованості на фінансовий стан підприємств та проблеми її оптимізації : *Молодий вчений*. 2017. № 7 (10) С. 56-58.
5. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. 8-ме вид., доп. і перероб. / за ред. Ф.Ф. Бутинця. Житомир : ПП «Рута», 2015. 912 с.
6. Верхоглядова Н.І., Шило В.П., Ільїна С.Б. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика: навчально-практичний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 536 с.
7. Власова Н.О., Носач Л.Л. Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємств оптової торгівлі: монографія. Харків : ХДУХТ, 2015. 229 с.
8. Власюк Г.В. Шляхи вдосконалення бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками : *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2016. № 5. С. 40–44.
9. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами: практ. посіб. Київ : Лібра, 2014. 880 с.
10. Гончарук Н.М. Сутність та класифікація кредиторської заборгованості: колізії наукових підходів : *Науковий вісник ЖДТУ*. 2017. №1 (59). С. 48-51.

11. Господарський кодекс України від 15.12.2005 №3202–IV (зі змінами та доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).
12. Губачова О.М. Облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 430 с.
13. Демченко Я.В., Прохорова В.М. Шляхи вдосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2014. Вип. 1 (28). С. 96-108.
14. Євлаш Т.О. Інформаційне забезпечення обліку операцій з кредиторської заборгованості та його удосконалення : *Вісник Запорізького національного університету*. №4(8). 2010. С. 161-171.
15. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій, затверджений наказом МФУ від 30.11.1999 №291 (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).
16. Киян А.В., Ярмолюк Є.В. Облік і контроль розрахунків з постачальниками та підрядниками : *Молодий вчений*. 2015. №9 (24). Ч. 1. С. 77-80.
17. Крейнина М.Н. Управление движением дебиторской и кредиторской задолженности предприятия : *Финансовый менеджмент*. 2017. № 3. С. 34-38
18. Мезенцева Н. М., Нікульникова Т.Г. Корольова К.Б. Сучасні дефініції кредиторської заборгованості підприємства : *Polish journal of science*. 2019. №21. С.57-63.
19. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені наказом МФУ від 28.03.2013 №433 (із змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).
20. НП(с)БО «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом МФУ від 07.02.2013 №73 (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).
21. Орлов І.В. Бухгалтерський облік і контроль зобов'язань суб'єктів

господарювання: теорія і методологія: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2014. 400 с.

22. Партин Г.О., Загородній А.Г. Управлінський облік: навч. посіб. 2-ге вид. випр. і доп. Київ: Знання, 2017. 303 с.

23. Потій В. Кредиторська заборгованість та її роль у формуванні капіталу підприємства : *Ринок цінних паперів України*. 2017. № 3-4. С. 23-26.

24. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755–IV (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019)

25. Про адміністративні правопорушення . Кодекс України від 07.12.84р. №8073-Х (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).

26. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 №996-XIV (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).

27. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні: Закон України від 05.04.2001№2346-III (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).

28. Порядок подання фінансової звітності, затверджений постановою КМУ від 28.02.2000 №419 (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).

29. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом МФУ від 30.11.1999 №291 (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).

30. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженим наказом МФУ від 02.09.2014 №879 (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).

31. Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку, затверджено наказом МФУ від 24.03.1995 №88 (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019)

32. П(с)БО 11 «Зобов'язання», затверджене наказом МФУ від 31.01.2000 №20 (із змінами і доповненнями) URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).
33. П(с)БО 15 «Доходи», затверджене наказом МФУ від 29.11.1999 №290 (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).
34. П(с)БО 16 «Витрати», затверджене наказом МФУ від 31.12.1999 №318 (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).
35. П(С) БО №21 «Вплив змін валютних курсів», затверджене наказом МФУ від 10.08.2000 №193 (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).
36. Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Положення НБУ від 29.12.2017 №148 (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).
37. Ревизюк І.М., Калюга Є.В. Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками : *Економічні науки*. 2015. № 10 (4). С. 185–190.
38. Стаднюк Т.В. Основи аналізу зобов'язань : *Агросвіт*. 2014. №8. С. 60-65.
39. Сурніна К.С. Удосконалення обліку і аналізу дебіторсько-кредиторської заборгованості: проблеми теорії та практики: дис. канд. екон. наук : 08.06.04. Луганськ, 2001. 229 с.
40. Травінська С. І. Організація внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві : *Економічний аналіз*. 2016. №6. URL: <http://www.pbuv.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).
41. Хропун Л. Інвентаризація: бухгалтерський та податковий облік : *Вісник «Податкового Кодексу України»*. 2015. №44. С. 123-132.
42. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: підруч. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 566 с.
43. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435–IV (зі змінами і доповненнями). URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.07.2019).

44. Югас Е.Ф. Економічна сутність договірних відносин підприємства та форми розрахунків з постачальниками і підрядниками : *Економічний вісник університету*. 2017. № 17/2. С. 34-39.
45. Bad ZVI Finance ./ ZV. Bodi Robert, K. Merton. Moskva : «Wydawn. dim Vlams», 2010. 592 p.
46. Bor-Yi Tsay. Designing an Internal Control Assessment Program Using COSO's Guidance on Monitoring : *The CPA Journal* . 2010. 52-57pp.
47. Enterprise Risk Management – Integrated Framework : *Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)*. New York, NY. September 2014. URL: [http : //www.coso.org](http://www.coso.org).
48. Guidelines for Internal Control Standards for the Public Sector .URL : [http : //www.issai.org/media\(574,1033\)/INTOSAI_GOV_9100_E.pdf](http://www.issai.org/media(574,1033)/INTOSAI_GOV_9100_E.pdf)
49. Internal Control – Integrated Framework : *Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)*. New York, NY. 2012. URL: [http : //www.coso.org](http://www.coso.org).
50. Державний комітет статистики України URL: [http : //www. ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) (дата звернення: 03.10.2019).